

rostra

MAART

1978

nr 59

NEDERLAND, LAND VOL DROEVIGHEID

PvdA EN CDA, HAAT EN STRYD

ACHTER DE GRIMLACH VAN FATSOEN

LICHT POSTBANK NIET OP GROEN

VERKVILLIGEN OVERAL GEVEERD

ABORTUS NÓC NIET GELEGALISEERD

DE N-BOM BLYFT VOOR DE DOMMEN

NEDERLAND, LAND VAN ACTERLYKHEID...

ROSTRA

blad van de eko-
nomische faculteit

jaargang '77-78

redactie

Herman van Oorschot

Noor de Bruin

Piet de Vrije

Ingrid Westerman

Kees de Boer

Tjalling Haisma

Ouke Uilkema

postadres

Jodenbreestraat 23

kamer 2141

Fakulteitsbureau

adres

Jodenbreestraat 23

kamer 1339

Amsterdam

illustrator

Onno Kraft van Ermel

Andra Picka

drukkery

Drukkerij Kaal

Nieuwe Herengracht 61

Het kan niet op. Al weer een nummer van vierentwintig pagina's, en nog kopy over trouwens.

In dit nummer zijn maar liefst zes pagina's gewijd aan de structurele ontwikkelingen in ons eigen Nederlandse Bankwezen. Wellicht kunnen we de Nederlandsche Bank binnenkort begroeten als adverteerder in ons blad. In deze bankendrieluik kunt U bijdragen tegemoet zien van Prof. Kessler en Drs. Morreau.

Verder in dit nummer geeft de redactie weer blijk van haar niet aflatende interview-energie. Ditmaal moesten dhr. Noortman van Verkeer en Vervoers-economie en de Jong, de nieuwe hoogleraar van externe organisatie, het in deze ontgelden. Wie volgt?

Rest ons te vermelden dat de naam van onze nieuwe docent-medewerker nog niet bekend is. Maar geduld, het jaar is al bijna om.

Hoewel een nieuwe docent-medewerker nog niet op stapel staat, zijn we er wel ingeslaagd Noor aan te trekken als nieuwe illustratrice om ons blad leesbaar te houden, voorwaar geen geringe opgave. In het nummer dat thans voor U ligt en weer enkele pronkstukjes van haar hand te bewonderen, met name de tekening op de cover dient niet onvermeld te blijven.

Veel dank aan de secretaresses, die veel van het omvangrijke typewerk voor ons voor hun rekening namen.

inhoud

- pag. 3: Abortus - Wij vrouwen eisen
- pag. 4: Tijdschrift politieke economie
- pag. 6: Drieluik Banken - Prof. Dr. G.A. Kessler, Drs. J.M. Morreau.
- pag. 12: TAS; slecht personeelsbeleid
- pag. 14: Begroting van de UvA; Wiens v. Asselt.
- pag. 15: Jaarboek van Stuyfenberg
- pag. 16: Interview Noortman; Verkeer en Vervoer.
- pag. 18: Grondpolitiek en Erfpacht; de stichting Grondvest.
- pag. 20: Interview de Jong; fusie en concentratie.
- pag. 22: Korrostrapondentie

EN TOEN ZEI DIE ANDER:

Prof. Verburg treedt af als voorzitter van de Faculteitsraad als semesterblokken komend jaar worden ingevoerd, omdat dan o.a. de studiegids veranderd moet worden.

WIJ VROUWEN EISEN:

ABORTUS UIT HET WETBOEK VAN STRAFRECHT

ABORTUS IN HET ZIEKENFONDSPAKKET

DE VROUW BESLIST

Het comité "Wij vrouwen eisen" voert al jarenlang actie voor legalisering van de abortus. In de week van 21-28 januari heeft het comité een kaartenactie georganiseerd. Daarmee wilden zij de verantwoordelijke ministers (nogmaals) in kennis stellen van de eisen en de niet aflatende aktiebereidheid van de vele vrouwen en mannen die het comité steunen. Dat is hard nodig: in 1976 werd een kompromis-wetsvoorstel voor een nieuwe abortuswet door de eerste kamer verworpen, nadat de tweede kamer dit voorstel met een ruime meerderheid had aangenomen. Tijdens de formatiepoging voor een tweede kabinet Den Uyl in 1977 werd een akkoord gesloten, dat een parlementair initiatief voorlopig uitsloot. PvdA en CDA zouden trachten om in 1978 tot een gezamenlijk wetsvoorstel te komen. Dat betekende dat de tweede kamer buiten spel gezet werd en dat rechtsonzekerheid van vrouwen en artsen zou voortduren. Tegen deze gang van zaken organiseerde het comité "Wij vrouwen eisen" op 9 en 10 september grote demonstraties in Eindhoven en Amsterdam. Inmiddels is het PvdA/CDA akkoord m.b.t. abortus letterlijk overgenomen in de regeerafspraken van CDA en VVD. In de regeringsverklaring staat:

"Het kabinet gaat er van uit, dat per 1 januari volgend jaar een wetsontwerp komt ter verruiming van de abortuswetgeving. Het zal een regeling zijn die in brede kring aanvaardbaar is, maar waarin geen van de geestelijke stromingen zijn visie onverkort terugvindt". Een uitspraak die het vermoeden bevestigt, dat door VVD en CDA getracht zal worden een kompromis-wetsontwerp te maken die de mogelijkheden voor abortus blijft beperken en het beslissingsrecht erover niet voor 100% bij de vrouw legt. In alle discussies en kamerdebatten over abortus heeft het CDA,

Met name bij monde van Van Agt, zich fel gekant tegen legalisering van abortus. Ook binnen de VVD is een grote groep tegen legalisering van abortus. Dat bleek bij de stemming in de eerste kamer over het initiatief-wetsontwerp van PvdA/VVD. Nadat de tweede kamer dit wetsontwerp had aanvaard, werd het in de eerste kamer door toedoen van VVD-ers afgestemd. Gezien de opstelling van het CDA en gezien het wispelturige standpunt van de VVD is van deze partijen geen goede abortusregeling te verwachten. Deze ontwikkeling houdt een bedreiging in voor de huidige, medies verantwoorde hulpverlening.

eisen

"Wij vrouwen eisen" zal daarom in de komende periode haar activiteiten onverminderd voortzetten. Zij verwachten ook dat de PvdA haar afspraken met het CDA niet meer als uitgangspunt zal hanteren, maar zich overeenkomstig haar verkiezingsprogramma zal inzetten voor de eisen die door het comité gesteld zijn:

- DE VROUW BESLIST
- ABORTUS UIT HET WETBOEK VAN STRAFRECHT
- ABORTUS IN HET ZIEKENFONDSPAKKET

Alleen de vrouw weet of haar zwangerschap gewenst is, alleen zij kan beslissen of zij die zwangerschap wil afbreken. Een vrouw is zelf deskundig genoeg om te weten wat ze doet. Vrouwen doen abortus niet "zomaar".

Door gemeenschappelijk optreden kunnen deze eisen gerealiseerd worden waarmee de gegroeide praktijk in de wet wordt vastgelegd en een verantwoord hulpverlening wordt gewaarborgd.

Informatie bij "wij vrouwen eisen", postbus 1174, Leiden.

N.d.B.

RONDUIT de RAAD

Het meest controversieel punt op de fakulteitsraadagenda van 30 jan. j.l. betrof de invoering van semesterblokken in de kandidaatsfase.

In het herstructureringsrapport van onze fakulteit (dat precies een jaar geleden tot stand kwam) wordt een globale opzet gegeven van het studieprogramma zoals dat op onze fakulteit na de officiële invoering van de herstructurering er uit zou moeten zien. Die globale opzet wordt voorafgegaan door een inventarisatie van de belangrijkste punten van kritiek op het huidige programma. Een greep uit de lijst van kritiekpunten (herstructureringsrapport, blz. 15):

- het programma is te schools,
- er is te weinig aandacht voor de aktualiteit,
- er is niet genoeg aandacht voor de methodologie en voor de historische ontwikkeling van het vakgebied,
- de nadruk op de neo-klassieke denkwijze maakt de studie te eenzijdig.

Om aan die kritiek tegemoet te komen, worden in het rapport een aantal verbeteringen voorgesteld. De twee belangrijkste zijn:

- invoering van de algemene inleiding in de propedeuse en
- het vervangen van trimesterblokken (11 weken) door semesterblokken (16 weken) in de kandidaatsfase.

Deze semesterblokken kwamen bepaald niet uit de lucht vallen. Al jarenlang is door de studenten aan deze fakulteit de invoering hiervan bepleit om te kunnen komen tot een aantal belangrijke verbeteringen in de studie tijdens de kandidaatsfase, zowel naar vorm als naar inhoud.

brief

Reden genoeg voor het fakulteitsbestuur om aan de vakgroepen 'n brief te schrijven waarin zij stelt dat de voorgestelde verandering "algemeen als gewenst wordt gezien... en de invoering van het 16-wekensysteem ook los van de invoering van de officiële herprogrammering wenselijk is" en de vakgroepen vervolgens vraagt wat de consequenties zouden zijn van het invoeren van die blokken in het studiejaar 78/79 (een jaar voor de officiële invoering van de herprogrammering). De antwoorden van de meeste vakgroepen (en ook van de onderwijscommissie en het fakulteitsbureau) kwamen er in het algemeen op neer dat het hun om prakties-organisatorische redenen onmogelijk leek de semesterblokken reeds komend studiejaar in te voeren. De vertegenwoordigers van de Aktiegroep in de raad zijn uiteindelijk akkoord gegaan met het ekstra jaar wachttijd, echter wel onder de voorwaarde, dat er door het fakulteitsbestuur 'n procedure zal worden opgezet voor de invoering van de semesterblokken in 79/80, waarin garanties zullen moeten worden opgenomen voor een evaluatie van het huidige programma en het eksamensysteem. Het verband tussen studievorm en -inhoud zal voldoende benadrukt moeten worden. Bij dat alles zal voldoende voldoende mogelijkheid moeten zijn voor

vervolg pag. 4

ben sanders

de inbreng van de studenten in het nieuwe kandidaatsprogramma. We zullen dus nog een jaar moeten wachten op de noodzakelijk geachte studieverbeteringen, het is echter te verwachten dat middels deze procedure er ook behoorlijke verbeteringen geïmplementeerd kunnen worden, en dat het meer is dan de oude stof in 16 i.p.v. 11 weken te geven.

bedrijfs

Alvorens het punt semesterblokken af te sluiten wil ik even stilstaan bij het antwoord van de vakgroep bedrijfsökonomie op de vragen van het fakulteitsbestuur. Deze vakgroep veroorlooft zich om alle vragen volledig onbeantwoord te laten onder de mededeling dat zij het nut van de invoering van semesterblokken niet zien, daarbij volledig voorbijgaand aan de in het herstructureringsrapport genoemde bezwaren tegen het huidige programma. In de "Ambtenaar" (het orgaan van de ABVA) van 3 febr. '78 staat op de voorpagina 'n artikel onder de kop: "Wil Pais oorlog?" Als we zien wat onze ex-hoogleraar van plan is met de herprogrammering, dan moeten we die vraag helaas bevestigend beantwoorden.

Wat is er gebeurd? Pais heeft een brief gestuurd aan de Acad. Raad, waarin hij mededelingen doet over de ingediende herprogrammeringsvoorstellen. Hij zal pas volgend jaar oordelen hierover. Dus, terwijl de (sub)fakulteiten onder een geweldige tijdsdrang hebben moeten komen tot een voorstel over 'n geheerprogramma meerde studieopzet, proclameert Pais dat ie nog een jaartje ekstra nodig heeft voor de beoordeling van de ingediende programma's. Maar goed, op zich valt er door dat haar heen te komen. 't Gevaar schuilt in wat Pais in dat jaar gaat doen.

In de ambtelijke nota die de brief van Pais vergezelt, staat het volgende:

- Er zou naar 5-jarige cursusduur toegeschreven zijn
- Men zou zich weinig hebben aangetrokken van de opgelegde norm voor de studielast (gemiddeld 1700 uur per jaar).
- Er zou niet werkelijk gewerkt zijn aan een hernieuwde studie opzet. Van de Acad. Raad en de onderwijsraad die positief hebben geadviseerd over het leeuwendeel van de ingediende programma's, wordt gezegd dat zij niet kritisch genoeg te werk zijn gegaan. Wanneer we bedenken op welke intensieve en zorgvuldige manier ons eigen rapport tot stand is gekomen, dan zijn dat gewoon onzinargumenten.

centraal

De ware bedoeling wordt duidelijk, wanneer men zich in de ambtelijke noot afvraagt of het wel de "beste weg" was om de directbetrokkenen te belasten met het maken van een nieuw studieopzet. Waarschijnlijk zal 'n opstelling van de programma's vanaf 'n centraal niveau niet tegemoet komen aan de eis en die wij aan een goed studieprogramma stellen. Te verwachten zijn dan programma's waarbij aanpassing aan de eisen van de arbeidsmarkt voor-

vervolg op pag. 17

Tijdschrift voor Politieke Ökonomie

77/4

Hoofdbestanddeel van het artikel "Kosten, vraag en werkgelegenheid: een schets van economisch-theoretische opvattingen en economisch-politieke standpunten", een artikel van drs R.A. de Klerk, vormt de bespreking van het jaargangenmodel van Den Hartog en Tjan en van het VINTAF-model. Het jaargangenmodel maakt deel uit van het (CPB) VINTAF-model en vormt als zodanig de basis voor het economisch beleid in Nederland.

De inleiding van het artikel geeft een kort overzicht van de geschiedenis van het VINTAF-II-model en de status die dit model heeft bij het vaststellen van het economisch beleid. Genoemd worden als pleitbezorgers van dit model onder anderen: Prof. van den Doel en prof. van den Beld: "verlaging van de loonkosten is de beste policy". Maar ook ekonomen die twijfelen aan de wetenschappelijke waarde van het model: Kessler: "het is te

Nederlandse aspect van deze theoretische benadering. Hij relateert dit aan de opvatting in de Miljoenennota '76; dat de werkloosheid in Nederland structureel van aard zou zijn in tegenstelling tot die in overige West-Europese landen waar conjuncturele oorzaken zouden gelden. Maar, zo stelt De Klerk: niet alleen in Nederland neemt de werkgelegenheid in de industrie af, ook in Engeland, een land met vrijwel de geringste toename in de loonkosten.

betreuren dat niet getracht is de kritiek op het model te weerleggen", Van der Zwan en Driehuis: "deze kritiek is in feite nimmer afdoende weerlegd". Het stuk zelf is gebaseerd op het artikel in de Cambridge Journal of Economics '77 van De Klerk, Van der Laan en Thio. Behandeld worden de theoretische voorlopers van het jaargangenmodel: de Amerikaanse theoretische literatuur uit de jaren vijftig (met betrekking tot jaargangenanalyses) en de neo-klassieke theorie (met betrekking tot het verband tussen lonen en werkloosheid). De Klerk wijst op het typisch

afstoot

De kern van het jaargangenmodel berust op de volgende redenering: stijgen de loonkosten dan worden de dan niet meer rendabele oude (jaargangen) machines afgestoten. Doordat er nieuwe machines voor in de plaats komen die minder arbeidsintensief zijn gaat er werkgelegenheid verloren. De kritiek die op het model is geleverd is op een aantal punten

vervolg pag. 5

vervolg van pag. 4

terug te brengen. Enerzijds is er kritiek op het partiële karakter van het model. Er wordt in feite maar gebruik gemaakt van een tweetal cijferreeksen: de ar-

beidskosten en de investeringen. Onder anderen Van der Zwan en Driehuis zetten hierbij vraagtekens "een matiging van de loonkostenstijging zonder meer, zou averechts kunnen uitwerken, omdat via een vermindering van de vraag de bezetting zou kunnen teruglopen". Ook het NVV gaat in op dit aspect in de nota "Loonkosten en werkgelegenheid". Een ander punt van kritiek waar het NVV op wijst is dat het model beperkt is tot kosten en opbrengsten van de oude kapitaalgoederen. Het door Den Hartog en Tjan geïmpliceerde ondernemersgedrag krijgt hierdoor een te enge basis.

Een derde punt van kritiek is ontstaan na het uitvoeren van gevoeligheidsanalyses op het model (Muysken en Van Ardenne). Voor 1973 resulteerde dit in een variatie in de berekening van de structurele werkloosheid van nihil tot 100.000 arbeidsplaatsen. Tot slot is er kritiek ontstaan na nadere empirische toetsing van het model. Afwijkingen van 30% en meer ontstaan als de observatie periode wordt uitgebreid met de jaren 1948-'59. De Klerk behandelt de discussie die naar aanleiding van deze kritiek is ontstaan en geeft in korte bewoordingen weer waarom het verweer van Den Hartog en Tjan hierop mank gaat.

modellen ?

Zoals al vermeld is het jaargangen model een onderdeel van het VINTAF-model. Samen met een aantal andere politieke modellen, vormt zij de serie "blokken" die in dit VINTAF-model op elkaar zijn afgestemd. In zijn bespreking komt De Klerk tot de conclusie dat in "de wereld volgens VINTAF" het groeiproces uitsluitend wordt bepaald door de loonkosten en de kollektieve lasten. Kritieken hierop die worden besproken zijn die van Bomhoff en Ooms die de invloed van de geldhoeveelheid benadrukken; van Driehuis en Van der Zwan die kritiek geven op de negatieve balanced budget multiplier die in het model is besloten. Dat wil zeggen

dat bij een even grote verhoging van belasting en van de overheidsuitgaven de werkgelegenheid zou dalen. De Klerk die in zijn artikel een speciale paragraaf schrijft over het gebruik van modellen wijst op de kritiek van o.a. Joan Robinson op het mathematiseren van de economie. Bovendien wordt de ekonometrie nog een slechte dienst gedaan als, zoals Prof. Pen doet, gekozen wordt voor een ondeugdelijk model omdat er geen beter is. Vooral ook het NVV

maakt haar kritiek concreet door te wijzen op het politieke element bij het ramen van de cijfers door het CPB waar dit model aanleiding toe geeft. De Klerk onderschrijft de NVV-opvatting dat "het CPB in zijn studie een politieke keuze heeft gemaakt in die zin dat geheel uitgegaan wordt van de bestaande maatschappelijke orde". Volgens De Klerk zijn het juist structurele ontwikkelingen in de economische orde die nu als zo belangrijk worden gezien en die niet tot uitdrukking gebracht kunnen worden in makro-economische modellen.

In de laatste paragraaf van het artikel geeft De Klerk, onder verwijzing naar de simpelheid van de VINTAF-benadering, een schets van een aantal ontwikkelingen in de Nederlandse economie. In dit, op zich losstaande, gedeelte van zijn artikel geeft hij een aanzet tot een (verbaal) alternatief voor het CPB-model.

OGEM

Het artikel over de OGEM is meer dan het beschrijven van één specifiek bedrijf, het heeft ook z'n algemene waarde. Het is het verhaal van Het Kapitaal. Het verhaal hoe het kapitaal gevormd werd in de koloniën; voor de Ogem in Indonesië. Hoe

Binnenkort verschijnt alweer het vierde nummer van het Tijdschrift voor Politieke Economie. Deze keer besteden we aandacht aan twee artikelen hieruit.

1) "Kosten, vraag en werkgelegenheid: een schets van economisch-theoretische opvattingen en economisch-politieke standpunten". Dit artikel is van drs R.A. de Klerk, wetenschappelijk medewerker aan onze fakulteit.

2) "De internationalisatie-politiek van het OGEM-koncern", door Cees Weijers.

Twee andere artikelen in TPE-4 zullen zijn:

3) "Het CPB en de "loonexplosie" van 1964", door Eduard J. Bomhoff.

4) "Een kritische beschouwing van de arbeidsinkomensquote" door W. Salverda.

Het tijdschrift is bij de SEF te verkrijgen. Abonnementen via de SUA, Weesperstraat 49, Amsterdam.

dit kapitaal de basis vormde voor verdere activiteiten in Europa, in eerste instantie in voor de Ogem in elektrische apparatuur gespecialiseerde handels- en installatiebedrijven. Hoe onder neo-koloniale verhoudingen gebruik gemaakt kan worden van ontwikkelingshulp.

In Suriname weet de Ogem munt te slaan uit de "verkoop van de elektriciteitsmaatschappijen aldaar, terwijl ze tegelijkertijd verzekerd blijft van het management in het bedrijf. Vervolgens hoe dit uit ontwikkelingshulp afkomstige kapitaal samen met Nederlandse overheidssteun wordt gebruikt om Nederlandse bedrijven over te nemen. Ogem neemt eerst de bouwgroep J.P. van Eesteren en daarna R.S. Stokvis en Zonen over.

subsidie

Een volgende fase in de ontwikkeling van Ogem laat zien hoe gebruik wordt gemaakt van de crisis. De "bouwpoet" van Nederhorst wordt voor een prikkie, 30 miljoen, gekocht. Nederhorst heeft lange tijd gekampt met moeilijkheden, de overheid heeft er in de loop der jaren zo'n 200 miljoen in gestoken!

Na deze uitbreiding weet Ogem zich op de internationale markt zeker te stellen van miljardenorders in het Midden-Oosten. Het slot van het liedje is dat Ogem werkgelegenheid exporteert.

De enige werkgelegenheid die Ogem schept op basis van de miljardenorders zijn die aan hoger geschoolde kaders die uit Nederland verhuizen naar de Arabische woestijnen. Voor de verdere uitvoering aldaar worden goedkope arbeiders aangetrokken uit o.a. Thailand, India, Pakistan, Indonesië en Zuid-Korea. De toelevering van materialen vindt maar zeer ten dele uit Nederland plaats. In het artikel van Cees Weijers in TPE-4 wordt vooral ook uitvoerig ingegaan op de Nederhorst-affaire en de rol van de overheid (Kabinet Den Uyl/Van Agt) daarbij.

pdv

MIS'VER'STANDEN OVER BANKEN

Alhoewel de Nederlandse banken klein zijn in vergelijking met de buitenlandse, spelen ze in het economisch leven een grote rol. Ontwikkelingen bij de Nederlandse banken zijn enerzijds het gevolg van structurele ontwikkelingen in het bedrijfsleven. Anderzijds hebben de banken zelf hun invloed op ontwikkelingen in het bedrijfsleven.

Aan onze Fakulteit kan men geen doctoraal groot tentamen doen in het vak Bankwezen. Dit is er mede oorzaak van dat onderzoek van studenten op dit gebied wat is achtergebleven. Hopelijk kunnen we er in Rostra enigszins toe bijdragen dit te veranderen.

Drie aspecten komen achtereenvolgens aan de orde: 1) concentratie, 2) branche-vervaging en 3) uitschakelingstendenties. Ter afsluiting zal dan worden ingegaan op het thema van de Postbank.

concentratie

Er zijn in Nederland 4 grote banken; de ABN, de RABO, de AMRO en de NMB. Deze 4 grote algemene banken hebben gezamenlijk 82.000 werknemers in dienst en een totaal aan uitstaande kredieten van 7175 miljard per 1-1-77. Zij beheersen in sterke mate het bankwezen.

De ABN en de AMRO hebben veel buitenlandse belangen. Van de winst van de ABN komt 36% uit het buitenland, voor de AMRO is dit percentage 30. De ABN heeft vanouds een groot kantorennet in het buitenland. De AMRO heeft zich de laatste jaren meer gericht op samenwerking met buitenlandse banken. Dit was echter een weinig vlot verloopende zaak, mede omdat de buitenlandse banken hier vaak weinig voordeel bij hadden. De AMRO gaat dan nu ook meer de weg van de ABN door zelf kantoren in het buitenland te gaan openen. De

RABO kent vrijwel geen buitenlandse bedrijvigheid, alhoewel er in deze richting wel initiatieven worden ontwikkeld. Daarentegen heeft de RABO een groot aantal vestigingen door het hele land: 3100. In 10 jaar tijd is het aantal zelfstandige banken in Nederland teruggelopen van 113 tot 16. Van deze 16 maken de ABN, de RABO en de AMRO 60% van het totale bankwezen uit. Er bestaat volgens Sander Kooistra "geen twijfel over dat deze banken een kartel vormen, en dat dat geleid wordt door de ABN en de AMRO". Er is bovendien een officieel kartel met betrekking tot een aantal tarieven van diensten in de vorm van de Nederlandse Bankiers Vereniging.

vervaging

Branche-vervaging is één van de van de verschijnselen die een bedreiging vormt voor de positie van de 4 grote banken. Een aantal financiële instellingen zijn zich bezig gaan houden met taken die traditioneel alleen door de banken werden verricht, zoals het verstrekken van krediet. Doordat de RABO

zich heeft ontwikkeld van raiffeisenbank tot een algemene bank is deze uitgegroeid tot een konkurrent.

Tot slot is er nog een ontwikkeling waar te nemen die door een aantal grotere bedrijven wordt veroorzaakt. Philips, V&D en de Amfas (verzekeringen) zijn er de laatste tijd toe overgegaan zich in te kopen in (kleine) banken. Op deze manier onttrekken zij een stukje aan de markt van de grote banken.

tendenties

De verbanden tussen grote bedrijven en banken zijn er vele. Vooral op het nivo van commissarissen wordt de verstrengeling duidelijk. Ook laat zich bij een ontwarring van deze verstrengeling zien welke bank bij welke "groep" bedrijven en invloedssferen hoort. Deze verstrengeling vindt echter steeds meer plaats op basis van een andere belangenvermenging. Het traditionele patroon dat de bank alle financiële activiteiten van bedrijven behandelde is aan het veranderen. Steeds meer gaan grote ondernemingen er toe over zelf "bankje-te-spelen". De term "near-banking" is in dit verband van belang. Leningen worden afgesloten zonder tussenkomst van een bank. Bedrijven gebruiken de banken dan alleen nog maar voor adviezen over bijvoorbeeld bepaalde markten en valutatransacties.

De verstrengeling van belangen vindt dan op andere basis plaats. Eén aspect is wat de banken de "konkurrentie" van de grote bedrijven aan doen. Sander Kooistra haalt in zijn artikel in de Groene het volgende voorbeeld aan. Op het Ministerie werd gekonstateerd dat een hele reeks faillissementen plaatsvond bij kleine metaalbedrijfjes. Na onderzoek bleek dat dit kwam omdat de gezamenlijke banken hun krediet aan dit soort bedrijfjes hadden stopgezet.

Het verstrekken van kredieten is een maatschappelijk riskante zaak geworden. Er is als het ware een keten van krediet van

In de Groene Amsterdammer van 9 november 1977 schreef Sander Kooistra, student aan onze Fakulteit, een artikel over banken. Hij ging in op drie aspecten: algemene ontwikkelingen bij de banken, de Postbank en de automatisering bij de banken. Van deze drie aspecten kozen we de eerste twee uit om in Rostra verder te bediscussieren. De problematiek rond de banken en hun macht is vooral aktueel in een aantal West-Europese landen waar toename van de staatsinvloed op het economisch leven ter discussie staat. Op onze Fakulteit is zeker kennis aanwezig over dit onderwerp. Vandaar dat de redactie de heren Morreau en Kessler heeft uitgenodigd om in te gaan op de konklusies die Sander Kooistra trok in zijn artikel in de Groene. Deze konklusies zijn verwerkt in het artikel op deze pagina. Het is bijzonder verheugend dat beide heren aan het verzoek van de redactie hebben willen voldoen. Het ligt in ons voornemen om voor de komende Rostra Sander Kooistra uit te nodigen om commentaar te geven op de nu gestartte discussie.

de ene instelling naar de ander die pas bij de laatste schakel gebruikt wordt voor een materiële transactie. Deze keten van kredieten wordt problematisch als er één van de instellingen in de keten in moeilijkheden komt, zoals dat het geval was toen er banken in West-Duitsland en Nederland failliet gingen. Zo'n faillissement kan dan in het bankwezen tot ernstige ontwrichtingen leiden.

De snelste groeier

Bovendien worden de verstrekte kredieten van een steeds grotere omvang. Het eigen vermogen wordt hierdoor relatief kleiner. De Nederlandse Bank heeft hier tegenover voortdurend gewaarschuwd. Het minimum solvabiliteitspercentage wat de banken verplicht zijn aan te

vervolg pag.7

houden is door de Nederlandse Bank op basis van deze ontwikkeling meerdere malen verlaagd moeten worden. De banken proberen aan problemen met dit aspekt samenhangend, te ontkomen door stille reserves te kweken. Sander Kooistra spreekt in zijn artikel over "gigantische hoeveelheden stille reserves" die de banken hebben opgebouwd door hun winsten via afschrijvingen weg te werken. Ook zouden er zeer snelle afschrijvingen plaatsvinden op effecten-portefeuilles. Volgens Sander ontwikkelt de Nederlandse Bank zelfs regelingen om te zorgen dat de banken de omvang van hun stille reserves niet hoeven te openbaren. (zie het Financieel Dagblad van 8 maart '77).

postbank

Twee argumenten zijn door, de nu ex-minister van financiën, Duisenberg aangedragen om de vorming van de Postbank te legitimeren. Enerzijds het teruglopend marktaandeel van de RijksPostSparbank en de PCGD. Anderzijds de opgetreden concentratie in het partikuliere bankwezen.

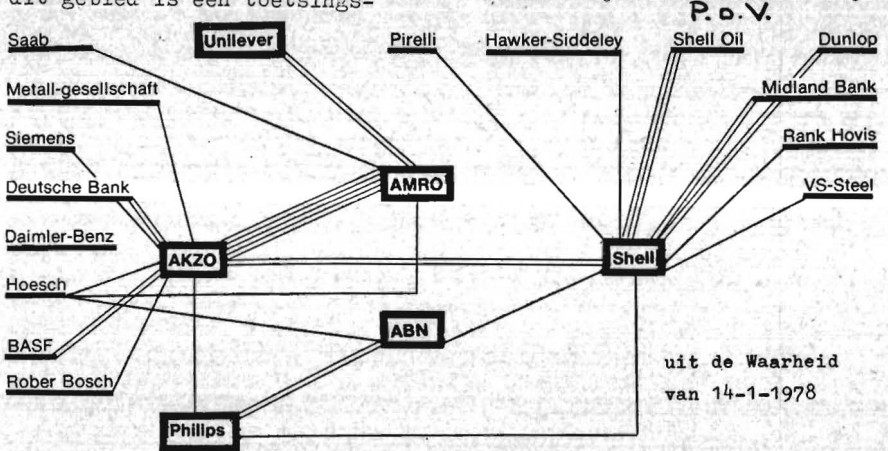
Het parlement zal dit jaar over de "Postbankwet" moeten beslissen. Als alles volgens plan verloopt gaan in de Postbank de huidige Rijkspostspaarbank, de Postgiro en de Gemeentegiro samen. Dit proces is al gestart alleen de vraag is nog in welke preciese vorm dat moet resulteren. De bedoeling van de Postbankwet is dat de Postbank een volwaardige algemene bank wordt. De bankiers zien in de Postbank een aanval op hun positie. Vooral tegen het feit dat de Postbank ook bedrijfskredieten zou mogen gaan verstrekken, verzetten zij zich.

Juist deze functie van de banken is het die hen extra "machtig" maakt. Via de kredietkraan aan bedrijven beslissen zij over het al dan niet voortbestaan van vele kleinere bedrijven en ze kunnen als zodanig hun invloed uitoefenen op het maatschappelijke concentratieproces. De Postbank zou, door haar wellicht meer democratische karakter, de banken in deze positie verzwakken. Vooral het CDA, een partij die onder andere via de KVP altijd met de bankiers verbonden is, zal proberen het wetsontwerp tot vorming van de Postbank te amenderen. Vooral de bevoegdheid van de Postbank tot het verlenen van kredieten aan bedrijven staat onder druk.

regeringsbeleid

Als Duisenberg het belangrijk vindt om de concurrentie in het bankwezen te bevorderen middels de Postbank is de hiermee samenhangende vraag van belang, namelijk wil de regering ook werkelijk de macht van de partikuliere banken beïnvloeden. De nieuwe wetgeving op dit gebied is één toetsings-

moment. De nieuwe wet toezicht kredietwezen die nu bij de Eerste Kamer ligt is vrijwel geheel naar wens van de banken opgesteld. Van de minime wettelijke mogelijkheden tot controle op de banken die ook in de nu geldende wet aanwezig zijn, is door de vorige regering geen gebruik gemaakt. Bijvoorbeeld de wettelijke mogelijkheid tot selectieve kredietcontrole, van belang als je investeringen wilt beïnvloeden, is nooit gehanteerd. Toch kan dit juist een belangrijk instrument zijn bij de werkgelegenheidspolitiek. Ook met betrekking tot fusies van banken is door de overheid een tolerant beleid gevoerd. Kon men op basis van uitspraken van de Nederlandse Bank enkele jaren terug nog verwachten dat verdere fusies niet meer toegestaan zouden worden, nu is dit standpunt weer verlaten en hebben de ABN en de AMRO de banken Mees&Hope en Pierson, Heldring & Pierson kunnen kopen zonder dat er een haan naar kraaide. Mede hieruit konkludeert Sander Kooistra in zijn artikel dat de Nederlandse Bank en daarmee de Nederlandse regering in haar toezicht op de banken bijzonder tolerant zijn.

uit de Waarheid van 14-1-1978

KESSLER: over de nederlandse bank n.v.

De redactie van Rostra heeft mij verzocht in mijn hoedanigheid van hoogleraar aan de Economische Faculteit een reactie te geven op de samenvatting van het artikel van de heer Kooistra over de ontwikkeling van het bankwezen in het weekblad de Groene Amsterdammer. Hoewel het bedrijfseconomisch toezicht niet tot mijn leeropdracht behoort, ben ik gaarne bereid enige kanttekeningen bij deze samenvatting te plaatsen.

1. Behalve door de wedijver tussen de vier grootte banken, die op veel terreinen met elkaar concurreren (zie bijvoorbeeld de advertenties over o.s. deposito's en spaarbewijzen) wordt de concurrentie binnen het bankwezen verlevendigd door de aanwezigheid van een aantal middelgrote en kleine banken, waarin veelal bui-

tenlandse banken deelnemen, en voorts door het optreden van een dertigtal buitenlandse banken die in ons land filialen of dochterondernemingen hebben gevestigd. De Nederlandse Bank voert met betrekking tot het toelaten van buitenlandse bankinstellingen een politiek van "open deur". Concurrentie binnen het bankwezen wordt door haar verwelkomd. Los hiervan staat dat zij het onder de huidige omstandigheden, in verband met de kredietrestrictie, van veel belang acht dat de kredietinstellingen, overeenkomstig haar suggestie, zijn overeengekomen tijdelijk geen reclame te maken voor het verstrekken van krediet. Uit dit oogpunt, de "open deur politiek", bestaat bij haar dan ook geen enkel bezwaar tegen een actief optreden door een nieuwe, onder haar toezicht vallende, bank zoals de Postbank. De vanzelfsprekende voorwaarde is daarbij dat concurrentievervalsende elementen worden vermeden.

Prof. Dr. G.A. Kessler is buitengewoon hoogleraar aan onze Fakulteit. Zijn leeropdracht is staatshuishoudkunde, in het bijzonder de leer van het geld. Prof. Kessler studeerde van 1935 tot 1941 ekonomie aan de Universiteit van Amsterdam. In 1958 promoveerde hij op het proefschrift met de titel "Monetair evenwicht en betalingsbalansevenwicht". Prof. Kessler is tevens lid van de Directie van de Nederlandse Bank N.V. Op verzoek van de redactie geeft Prof. Kessler hier enige reacties op het artikel van Sander Kooistra uit de Groene van 9 november 1977.

2. Evenals voor het bedrijfsleven als geheel vormt ook voor het bankwezen rendement een levensvoorwaarde voor de continuïteit en taakvervulling. Een gezond bankwezen is bovendien ook voor het gehele bedrijfsleven van zeer grote betekenis. De maatschappelijke functie van het rendement in het bankwezen schuilt vooral in zijn betekenis voor de vorming van reserves en voor het kunnen aantrekken van risicodragend vermogen tot behoud van de solvabiliteit. Geconstateerd kan worden dat het eigen vermogen (in procenten van de kredieten en risicodragende beleggingen) in vergelijking met de situatie circa tien jaar geleden is gedaald van 18½% naar circa 8%. Om aan de solvabiliteitsregels van de Nederlandsche Bank te kunnen voldoen, hebben de banken achtergestelde leningen moeten opnemen, die in wezen tot het externe vermogen behoren. Vergelijkt men het aansprakelijk vermogen (eigen vermogen plus achtergestelde leningen) met dat van circa tien jaar geleden, dan blijkt dat de groei voor bijna 40% is toe te schrijven aan het plaatsen van achtergestelde leningen. Zoals de Nederlandsche Bank in haar jongste jaarverslag tot uitdrukking heeft gebracht moet, gezien deze achteruitgang in de solvabiliteitsverhoudingen, de aandacht bij voortdurend gericht blijven, zowel op verbetering van de rentabiliteit, alsook op de mogelijkheden geboden door de emissie-markt.

3. Het instituut der stille reserves, dat de banken de mogelijkheid biedt verliezen "stil" op te vangen, vindt haar erkenning in de Wet op de jaarrekening van Ondernemingen, thans geïncorporeerd in het Burgerlijk Wetboek. Ter motivering wordt in de desbetreffende Memorie van Toelichting opgemerkt dat het functioneren van het nationale geldwezen in belangrijke mate berust op het vertrouwen in de soliditeit van de banken, welk vertrouwen kan worden geschokt, indien bekend wordt dat een bank bepaalde ernstige tegenvallers heeft te verduren. Voor de Nederlandsche Bank is de praktijk van de stille reserves derhalve een gegeven. Zij houdt bij haar beoordeling van de solvabiliteit van de banken rekening met de werkelijke vermogenspositie, dus met inbegrip dezer stille reserves. Zij moet er uiteraard tegen waken dat uit de door haar gepubliceerde cijfers de omvang dezer stille reserves, welke haar op grond van haar toezichthoudende taak vertrouwelijk ter kennis worden gebracht, zou kunnen worden afgeleid. Zij ontwerpt echter geen regels waardoor de banken tot de geheimhouding dezer reserves in staat zouden zijn.

4. Het beleid met betrekking tot bankfusies is door de huidige Wet Toezicht Kredietwezen bij uitsluiting in handen gelegd van de Nederlandsche Bank, die evenwel in belangrijke gevallen steeds informeel met de minister van financiën overleg heeft gepleegd.

(In het thans bij de Eerste Kamer ahangige ontwerp van een herziene Wet Toezicht Kredietwezen wordt het fusiebeleid in handen van de minister en de Bank tezamen gelegd.) Een verbod van de regering op verdere fusies in het bankwezen bestaat niet. Bij de beoordeling of met fusie een verklaring van geen bezwaar kan worden afgegeven spelen twee overwegingen een beslissende rol, nl.: is de fusie niet in strijd met een gezond bankbeleid?; zou de fusie niet kunnen leiden tot een ongewenste ontwikkeling van het kredietwezen? Bij het gezonde bankbeleid gaat het met name om de solvabiliteit en de liquiditeit van de desbetreffende bank, vooral met het oog op de bescherming van de crediteuren. In sommige gevallen kan een fusie juist gewenst zijn met het oog op deze crediteurenbescherming. Bij de ontwikkeling van het kredietwezen speelt het aspect van het voorkomen van machtsconcentratie een belangrijke rol. Binnen deze begrenzing dient daarnaast o.a. te worden gelet op het belang van de handhaving van de positie der Nederlandse banken in de internationale concurrentie met buitenlandse banken, waarvan vele aanzienlijk groter zijn. Bij de goedkeuring van bankfusies werd naar de mening van de Nederlandsche Bank uiteraard steeds voldaan aan de voorwaarde dat de fusie niet zal leiden tot een ongewenste ontwikkeling van het kredietwezen.

Prof. Dr. G.A. Kessler

BANKMYTHEN - morreau

De belangstelling van de studenten voor de banken en de problemen, waarmede het bankwezen te kampen heeft, is verheugend. Gaarne maak ik dan ook van de mij door Rostra geboden gelegenheid gebruik om binnen de beschikbare ruimte kort in te gaan op enkele, niet alleen in populaire beschouwingen, hardnekkig voortlevende misverstanden en mythen over de banken en het bankwezen, die ook in de beschouwingen van Piet de Vrije in dit nummer van Rostra en van Sander Kooistra in De Groene Amsterdammer (9.11.1977) een rol spelen.

motieven

Op 28 juli 1977 werd op voordracht van Min. Duitsenberg en Staatssecr. van Hulst het wetsontwerp tot instelling van een Postbank ingediend bij de Tweede Kamer. Beoogd werd de Rijkspostspaarbank (RPS) en de Postcheque- en Girodienst (PCGD) te integreren en uit te bouwen tot een volledige bankinstelling, de Postbank.

Voor de Postbank worden in de Memorie van Toelichting (MvT) en het Wetsontwerp (art.2) een tweetal motieven aangevoerd, t.w. (1) de verzekering van de "continuïteit van de gewenste maatschappelijke dienstverlening door de RPS en PCGD" (de MvT spreekt zelfs van "overleving in de concurrentiestrijd") en (2) de "zorg voor een gezonde mededinging in het bankwezen" ter bescherming van de belangen van de afnemers van bancaire diensten en gezien "de mogelijkheid van kartelmatig optreden, die het sterke concentratieproces van de afgelopen periode binnen deze bedrijfstak met zich brengt".

Wij stuiten hierbij overigens reeds terstond op een merkwaardige tegen-

Automatisering ten koste van arbeidsplaatsen

strijdigheid: enerzijds wordt de Postbank beleid omdat RPS en PCGD zodanig van de toegenomen concurrentie te lijden hebben dat zij "aanzienlijk" terrein hebben verloren, anderzijds moet de Postbank kennelijk dienen ter stimulering van de concurrentie in het bankwezen.

Drs. J.G. Morreau is wetenschappelijk hoofdmedewerker aan onze faculteit. Sedert 1975 is Morreau belast met de doctoraal colleges bankwezen. Na enige tijd verbonden te zijn geweest aan de Stichting Economisch Onderzoek werd hi eind 1975 belast met het secretariaat en later ook voorzitterschap van de commissie avondopleiding en het lidmaatschap van de Commissie Colloquium Doctum

terreinverlies

De eerste motivering wordt gebaseerd op twee pijlers in de structurele ontwikkeling in het Nederlandse bankwezen, nl. de branchevervaging en de concentratie. Door de toenemende activiteiten van de handelsbanken op het terrein van de dienstverlening aan particulieren (de retailbanking), ondervinden de RPS en de PCGD sedert de vooral in de jaren zestig begonnen branchevervaging scherpe concurrentie op hun traditionele terreinen, nl. het sparen en het betalingsverkeer. Door de sterke concentratie in het bankwezen vindt uiteraard de concurrentie door steeds grotere bancaire eenheden plaats.

Aan de hand van balanstotalen wordt aangetoond hoe door de concurrentieontwikkeling de marktverhoudingen zijn gewijzigd en er wordt dan in de MvT gesproken van een "sterke teruggang in marktaandeel van RPS en PCGD", nl. de RPS van 11,6% in 1963 tot 5,1% eind 1975, de PCGD van 8,1% tot 5,1%. Opgemerkt moet evenwel worden dat zij hierin geenszins alleen staan. Immers ook het aandeel van de algemene spaarbanken liep terug van 13,3% tot 6,5% en zelfs dat van de zich zo sterk ontwikkelende RABO-organisatie van 22,0% tot 20,8%.

vervolg pag. 9

Volgens de MvT bedroeg het spaartegoed bij de RPS eind 1960 nog 24,4% van het totaal aan spaartegoeden in ons land, eind 1976 nog maar 16,4%. Laat men evenwel de in het totaal meegetelde spaar-brieven aan toonder, die de RPS niet uitgif, buiten beschouwing, dan blijkt uitde door de RPS zelf gehanteerde cijfers dat weliswaar van 1960 tot 1970 een teruggang van 24,4% tot 17,2% optrad, maar dat vervolgens, na nog aanvankelijk een lichte daling, het aandeel van 1972 van 16,5% tot 17,4% per eind 1976 gestegen is. (1) Hoewel in de MvT een aanhoudende daling van marktaandeel wordt gesuggereerd, blijkt globaal vanaf 1970 van een constant marktaandeel sprake te zijn.

In de MvT wordt **deterugval** toegeschreven aan onvoldoende verweermogelijkheden binnen het bestaande wettelijke kader. Analyse heeft evenwel aangetoond dat de teruggang veeleer "het gevolg is van een weinig inventief beleid van de RPS" tot 1973, waarna de introductie van nieuwe spaar- en beleggingsvormen en een actief reclame-beleid -ook via massa-media- weer leidde tot een toeneming van het aantal spaarrekeningen met zelfs 260.000 tot 5,8 mln, ruim de in de voorafgaande tien jaar opgetreden dalingen compenserend. (2) Gezien de resultaten van deze politiek vraagt men zich dan ook wel af waarom deze weg niet intensiever is ingeslagen en of de RPS de overgang naar Postbank wel nodig heeft.

De MvT spreekt als oorzaak voor de "te-leurstellende" ontwikkeling van de RPS en spaarbanken verder over het bredere dienstenpakket dat de algemene banken konden bieden. Binnen de Beleggingswet werd in 1973 dan ook overgegaan tot het verstrekken van hypotheaire leningen aan particulieren, waarbij men dankzij een agressief rente-, voorwaarden- en reclamebeleid snel een redelijk markt-deel in de groeiende hypotheekmarkt heeft weten te verwerven, maar nu de verschillen belangrijk zijn ingekrompen. Bij de laatste wijziging van de Beleggingswet kregen beide instellingen bovendien het recht nu ook consumptief krediet te verlenen.

pcgd

Het aandeel van de PCGD in de girale geldhoeveelheid steeg volgens de MvT van eind 1960 tot eind 1976 van 27,4% tot 30,2%. Ondanks suggesties en expliciete opmerkingen in tegengestelde zin in de MvT is van een teruggang bij de PCGD dan ook in het geheel geen sprake, ook al zou een vertekening door overheveling van giraalgeld naar deposito's en omgekeerd aanwezig zijn, zoals trouwens een dergelijke vertekening ook bij de RPS mogelijk is.

Kijkt men even terug dan blijkt dat in de jaren 1960-1965 zich onder invloed van de grote activiteiten tot modernisering en automatisering bij de PCGD (en de GGA) in het binnenlandse betalingsverkeer een belangrijke verschuiving heeft voorgedaan met betrekking tot de girale-geldcirculatie en wel van het aandeel der banken naar dat der girodiensten. Dit betekende uiteraard voor de banken een zorgwekkende concurrentie, immers een afvloeiing van een groter deel der ter beschikking gestelde middelen en een vermindering van de maximale omvang der kredietexpansiemogelijkheden. Teneinde hun kredietverlenende functie te kunnen blijven vervullen richtten zij hun verdediging tevens

op een zo sterk mogelijke uitbreiding van de cliëntenkring bij ontvangers van loon- en salarisinkomens, door de creatie van nieuwe, bij de behoeften van het publiek aansluitende rekeningvormen, de opening van zoveel mogelijk nieuwe verkoopspunten en uitbreiding van de dienstverlening door o.a. girale overboekingsfaciliteiten, de uniforme gegarandeerde betaalcheques, een zo efficiënt mogelijk maken van het bankgiroverkeer (Bankgirocentrale), e.d.

Het was natuurlijk te verwachten dat de PCGD de voorsprong op het gebied van het betalingsverkeer moeilijk zou kunnen behouden en dat deze zou afnemen met de ontwikkeling van het bankgirosysteem van de banken en de ontwikkeling van het nog tot stand te komen nationaal girostelsel.

Dr. J.G. Morreau

achteruitgang

Teneinde toch de stelling van de achteruitgang van de PCGD te kunnen onderbouwen wordt dan in de MvT de achteruitgang van het saldotoegoed van zakelijke (niet-particuliere) rekeninghouders ten tonele gevoerd. Er wordt wel vermeld dat het aandeel van de zakelijke rekeningen thans 45% zou belopen, tegen 10 jaar geleden nog 80%, maar de MvT laat ons daarover verder in het ongewisse.

Indien dit zo zou zijn, dan zouden inderdaad belangrijke complicaties kunnen optreden voor bedrijfsontwikkeling en bedrijfsresultaat, als geen nadere maatregelen worden getroffen. In de MvT wordt opgemerkt dat een achterblijven of teruglopen van de groep zakelijke cliënten ook een negatief effect zal hebben op het saldotoegoed van particulieren. "Een betalingscircuit funktioneert immers het meest efficiënt en rendabel, indien zowel de debiteur als de crediteur van een transactie een rekening aanhouden bij de aangesloten instelling(en), zodat het met de transactie gemoeide tegoed binnen hetzelfde circuit blijft. Aangezien het merendeel der betalingen plaatsvindt tussen particuliere rekeninghouders enerzijds en zakelijke rekeninghouders anderzijds, dienen beide categorieën zoveel mogelijk vertegenwoordigd te zijn". Men zou menen hier veeleer een pleidooi voor een nationaal girostelsel, dan voor de Postbank te lezen.

Men wijt deze ontwikkeling aan o.a. een te beperkt dienstenpakket van de PCGD voor zakelijke rekeninghouders i.v.m. verbeterd kasbeheer, hoge inflatie en sterk fluctuerende renteniveau's en afnemende mogelijkheid tot zelffinanciering. Het is ook te begrijpen dat het van de zijde der RPS en PCGD onbevredigend is dat de invloed van de ontwikkelingen van de geldmarktrente tot overhevelingen, van girale- en spaartegoeden

naar deposito's en omgekeerd aanleiding gaven (zoals dit overigens ook bij de spaarbanken en algemene banken werd ondervonden), vooral als deze tot saldovlucht kunnen leiden als gevolg van het ontbreken van bepaalde faciliteiten in het dienstenpakket, de depositofaciliteit. Tegen een samenvoeging van RPS en PCGD, als elkaar aanvullende diensten, zou dan wellicht van bedrijfseconomisch standpunt gezien, niet veel te zeggen zijn geweest, mits een en ander wel gepaard zou zijn gegaan met een modern spaarbeleid. De genoemde argumenten zijn echter onvoldoende om aannemelijk te maken dat het voortbestaan der instellingen op het spel staat, zoals de MvT ons wil doen geloven.

kredietverlening

Opmerkelijk is echter dat vervolgens een pleidooi volgt voor uitbreiding van de samenvoeging RPS en PCGD tot een Postbank. In de eerste plaats wordt dan gezegd dat modaliteiten van deposito's in een financieel bedrijf gelijke modaliteiten aan de zijde van de uitzettingen vereisen. De korte kredietverlening aan het bedrijfsleven in de vorm van rekening-courantkrediet leent zich, aldus de MvT, hiervoor het meest; de looptijd en de prijsvorming van deze vorm van kredietverlening sluiten goed aan op die van de deposito's. Bovendien stelt de MvT dat rekening-courant, waaraan rekening-courantkrediet gekoppeld, voor de meeste bedrijven en instellingen als betaalrekening fungeert. Het karakter van de rekeningcourantverhouding sluit aan bij de steeds wisselende behoeften in het beheer van liquiditeiten door zakelijke rekeninghouders.

Afgezien van het feit dat de hierboven genoemde vorm van "gulden regel van het bankbedrijf" zeker niet in zo'n stringente vorm behoeft te worden toegepast, wordt hiermede toch wel een vrij zwakke argumentatie gegeven voor de uitbreiding der activiteiten tot bedrijfskredieten. Het is dan ook zeker in dit verband dat de opmerkingen over de concurrentieverhoudingen, kartelmatig optreden en de macht van de banken naar voren komen.

concurrentie-kartel

De concurrentieverhoudingen in het banken blijven een interessant vraagstuk (3) dat echter veelal op onjuiste wijze wordt benaderd. Verwijzing in dit verband naar het concentratieproces in het bankwezen heeft als stilzwijgende, maar op zichzelf onjuiste veronderstelling, ook door Prof. Gans e.a. (4) gehanteerd, dat een vermindering van het aantal marktpartijen ook een vermindering van de concurrentie betekent. Bovendien zal aandacht moeten worden besteed aan de verschillende markten waarop de banken optreden. Al is de concentratie groot geweest, toch staan de banken in een scherpe concurrentiepositie tegenover elkaar, waarop bijv. reeds de veelheid van bijkantoren in elkaars nabijheid wijst. Bovendien werkte de brancheverving sterk compenserend. Wij behoeven maar te denken aan de sterke concurrentie die de algemene banken ondervinden van de RABO-organisatie, spaarbanken en andere instellingen, maar ook en vooral in de "wholesale"-sfeer, waar tegenwoordig ook in toenemende mate een verschuiving in gevraagd dienstenpakket optreedt, nu vaak zonder de traditionele vergoeding en, na de "near-banking", een voortgaande uitschakelingstendentie waarneembaar wordt. (5)

Hoewel er niet uitdrukkelijk in de MvT van het wetsontwerp Postbank gesteld is dat reeds van kartelmatig gedrag sprake zou zijn, zijn Kooistra en de Vrije minder voorzichtig in hun woordkeus.

Voor het ontbreken van (gezonde) concurrentie in het bankwezen wijst men doorgaans triomfantelijk op het bestaan van de Nederlandse Bankiersvereniging (waarvan overigens de RABO-organisatie en de spaarbanken geen deel uitmaken) en de daarbij behorende statuten, volgens welke de tarieven gelijk moeten zijn. Ook haalt men dan nog het geval aan dat de particulieren niets hebben kunnen doen tegen de verlaging van de rente op salarisrekeningen en het aan de PCGD te danken zouden hebben dat ze nog rente krijgen, geen kosten behoeven te betalen over de privé-rekeningen (overigens een vraagstuk apart, dat dit kader ver te buiten zou gaan) en, omdat de betaalkaart van de PCGD kosteloos is, de banken niet meer durven vragen voor de Eurocheques.

De eis van gelijkheid van tarieven geldt slechts zeer ten dele, nl. slechts tarieven voor enkele diensten, zoals safeloketten, nachtkluisassettes, bewaargang van waardepapieren, effectenprovisies e.d. Elke verhoging, eventueel op basis van afspraken, is onderworpen aan de goedkeuring van de Min.van Econ.Zaken. De rentarieven e.d.komen daarentegen niet tot stand op basis van binding door statuten of reglementen, maar in onderlinge concurrentie en uiteraard onder invloed van de ontwikkelingen op de geld en kapitaalmarkt. Denk in dit verband eens aan de vergelijkende onderzoeken van de Consumentenbond e.d. inzake rentetarieven en daarvan afhankelijke condities voor spaar- en andere rekeningen van particulieren, maar ook van persoonlijke leningen in diverse vormen, hypothecaire leningen enz.van de diverse bankinstellingen.

Het bewijs van de concurrentie op basis van de rentetarieven is ook op andere wijze te leveren. Toen in het midden der jaren zestig de concurrentie om de particuliere cliënt ontbrandde, leidde deze ertoe dat hij zijn betalingsverkeer via bank-en giroinstelling tegen uitzonderlijk gunstige condities kon en kan afwikkelen; men vergelijkte slechts de condities in andere Europese landen en de VS. Maar door de concurrentie is ook de PCGD niet onberoerd gebleven: herinneren wij ons slechts dat terwijl de PCGD nu kostenloze rekeningen met rente kent, in 1960 de rekeningen geen rente droegen, kosten in rekening werden gebracht voor girokaarten en enveloppen, voor bijzondere overboekingen en voor kastransacties. Terwijl nu tot zekere hoogte "rood staan" toegestaan is, werden toen opdrachten tot overboeking niet uitgevoerd als het saldo lager dan f 5 werd.

Maar toch hebben de rentetarieven bij de verschillende marktpartijen de neiging elkaar dicht te benaderen of aan elkaar gelijk te zijn, resp. ongeveer tezelfdertijd gewijzigd te worden. Dit behoeft ons gezien het oligopolistische karakter van de belangrijkste markten waarop de banken opereren, ook niet te verbazen. Oligopolisten houden elkaar nu eenmaal goed in de gaten.(6) Als alle banken streven naar een doelmatige bedrijfsvoering en hun beleid richten op handhaving van de richtlijnen van De Nederlandsche Bank, dan zullen de rentetarieven zich richten naar de marktomstandigheden en wijzigingen van de te betalen rente van invloed zijn op de rente die gevraagd wordt of omgekeerd. De Postbank zal, tenzij zij bijzondere faciliteiten krijgt (hetgeen evenwel concurrentievervalsensd zou, maar blijkens de MvI niet in de bedoeling ligt), die andere banken niet hebben of niet kunnen verkrijgen, dezelfde factoren in haar beleid tegenkomen.

Gemeen werd dat het functioneren van de gelddiensten der PTT in de vorm van de Postbank als levenskrachtige, actief concurrerende marktpartij tevens in het belang van een gezonde mededinging in het bankwezen zou zijn. In de eerste plaats blijkt ernstig te betwijfelen of er thans wel onvoldoende concurrentie tussen de banken bestaat, nog afgezien van de concurrentie via branchevervaging van andere instellingen en van de vele buitenlandse banken, die zich in Nederland hebben gevestigd. Maar in de tweede plaats is de vraag of, zo dit het geval zou zijn, stimulering van de concurrentie wel wenselijk zou zijn. Het moge in dit verband opmerkelijk zijn dat nog niet zo lang geleden het welhaast een dogma, zo niet een communis opinio, was dat concurrentie in onze marktconomie eventueel alleen maar voor goederen- en dienstenmarkten geëigend was, maar het wantrouwen tegen toepassing in de geld- en kredietsector altijd groot is geweest. Vele voorbeelden zijn hiervan te noemen; wij denken slechts aan de bankwetgevingen in de diverse landen, die veeleer inperkings van concurrentie dan versterking beogen. Zelfs een aartsliberaal als Wilhelm Röpke wees in 1960 op het falen van de marktconomie op het gebied van het kredietwezen. Dit is ook wel begrijpelijk, als men de belangen van de crediteuren in het oog houdt. Concurrentie om de creditgelden met excessief hoge rente-aanbiedingen al of niet gepaard gaande met concurrentie in de kredietverlening, gericht op minder solvabele kredieten tegen hoge rente, kunnen moeilijk in het algemeen belang worden geacht. Dit algemeen belang vergt ook dat de rentabiliteit van de banken zodanig is, dat zij voldoende kunnen reserveren, om stroppen, die nu eenmaal altijd kunnen voorkomen, te kunnen opvangen.

"macht"

In de artikelen van Kooistra en de Vrije wordt gesteld dat op de achtergrond van het verzet van de bankiers tegen het verlenen van bedrijfskrediet door de Postbank de discussie over de macht van de banken speelt. De "macht van de bankiers" wordt ten tonele gevoerd omdat "zij immers degenen zijn die kunnen beslissen wie krediet krijgt en wie niet, dus welk bedrijf kan expanderen en welk niet, en maar al te vaak: welk bedrijf kan blijven voortbestaan en welk niet". De Vrije voegt hieraan nog toe: "De Postbank zou, door haar wellicht meer democratische karakter, de banken in deze positie verzwakken."

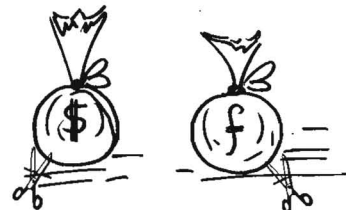
Gelukkig wordt hierbij niet meer het op de studie van H.M.Helmers, R.J.Mokken e.a., Graven naar Macht (1975) gebaseerde argument gehanteerd van het netwerk van de commissariaten tussen de ondernemingen, waarbij vertegenwoordigers van banken een centrale plaats innamen, een argument dat overigens recent nog door Prof.Gans impliciet in zijn prae-advies werd overgenomen (4). Prof.van den Doel heeft er pas nog op gewezen dat deze conclusies alle - en m.i. terecht - zijn weerlegd (7). Niet alleen het onderscheid tussen invloed en macht (d.w.z.involed, voorzover ondersteund door de mogelijkheid tot effectieve toepassing van positieve of negatieve

sancties; dict.blz.9) is hier van belang. Alle verhoudingen zeggen bovendien niets over de uitgeoefende effectieve macht. De kern van het misverstand in dit verband is naar mijn mening dat men de toegedichte informatievoorsprong van commissarissen zonder meer tot kapitaalbeheersing identificeert, dit althans suggereert, nadat reeds eerder via een goocheltruc de gelijkstelling van structuur van dubbelvuncties en de machts-en invloedsstructuur uit de hoed was getoverd, zoals H.van Goor zo beeldend schreef.

Het initiatief voor het ondernemingsgebeuren ligt in de eerste plaats bij het bestuur en niet bij de raad van commissarissen. Het bestuur beslist, uiteraard volgens de bestaande beslissingsprocessen in ondernemingen, over investeringen, nieuwe produktielijnen, vestigingsplaatsen, enz.; de raad van commissarissen speelt hierbij maar een zeer ondergeschikte rol. De bank ontleent haar invloed niet aan het eventuele commissariaat van een bankbestuurder, maar direct aan haar kredietgevende functie. Banken participeren praktisch niet in het kapitaal van hun cliënten. Als een bank meer dan 5% van het aandelenkapitaal van een bepaalde onderneming in handen wil krijgen, is daarvoor toestemming van De Nederlandsche Bank nodig, die overigens voor niet-financiële bedrijven nagenoeg nooit wordt gegeven.

Wat kan een bank eigenlijk meer doen dan op een gegeven ogenblik een krediet weigeren, zodat de voorgenomen investeringen van een bepaald bedrijf worden geremd? Als zoiets gebeurt, dan is daarvoor een duidelijke reden aan te geven. De bank wil uiteraard graag zaken doen en die zaken bestaan nu eenmaal voor een groot deel uit kredietverlening. De concurrentie tussen de banken is bovendien van dien aard, dat een cliënt bij een al dan niet terecht afwijzing van een kredietaanvraag bij één bank altijd nog bij een aantal andere banken een krediet kan vragen. En mocht ook dat niet lukken, dan zal het project ongetwijfeld economisch niet rendabel zijn of te grote risico's inhouden, waarvoor dan misschien nog steun kan worden verkregen van gespecialiseerde kredietinstellingen.

Door de verslechterde vermogensstructuur van de ondernemingen is ook de financiering met bankkrediet toegenomen, maar dit betekent geenszins een machts-toename van de bank. Anderzijds gaat ook Prof.van den Doel's stelling dat banken wel de liquiditeitspositie van bedrijven kunnen beïnvloeden, maar financieringsmiddelen meestal buiten de banken om betrokken worden (zelffinanciering, emissies, institutionele beleggers), slechts ten dele op. Immers door de veelzijdigheid van de activiteiten zowel als kredietverstrekkers als bemiddelaars, kunnen ondernemingen in de praktijk bij vele vormen van financiering gebruik moeten maken van de diensten van banken of dochterondernemingen van banken. (4).

vervolg van pag.10

Veeleer zullen vooral zwakke ondernemingen voor hun investeringen, ook zonder bankcommissaris, in sterker mate afhankelijk zijn van de medewerking van hun bank. Is een krediet verleend, dan is het in het belang van beide partijen dat het de onderneming goed gaat. Tot opzegging van kredieten bij slechtgaande bedrijven zullen de banken veelal niet zo maar overgaan, omdat de opbrengst dan wel gering zal zijn; weigering van nieuwe kredieten aan bedrijven met weinig florissante vooruitzichten of te grote risico's kunnen moeilijk worden verweten. Zij die zich weten los te maken van de populaire idee dat banken wel een geweldige macht moeten bezitten, gezien de veelal imposante en allernieuwste bankgebouwen, zullen zien dat de "macht" van de banken maar beperkt is.

stille reserves

De "gigantische stille reserves" van de banken komen ook nu weer op het tapijt. Zelfs wordt De Nederlandsche Bank verweten regelingen te verzinnen om te zorgen dat de banken de omvang van hun stille reserves niet behoeven te openbaren, waarbij onduidelijk gerefereerd wordt aan het Fin.Dagblad van 8.3.1977. Hier wordt gesproken over de solvabiliteitsvoorschriften van De Ned.Bank. Daarvoor de banken onvoldoende mogelijkheid bestaat om uit winsthouding of aandelenemissies het eigen vermogen adequaat te doen stijgen bij de in omvang en risico aanzienlijk toegenomen kredietverlening en daarmee de solvabiliteit te handhaven, heeft De Ned.Bank in verband hiermede toegestaan dat binnen daarvoor vastgestelde normen (maximaal gelijk aan het eigen vermogen en met jaarlijkse aflossingen die 5% van het eigen vermogen niet overtreffen) opgenomen achtergestelde leningen tot het bedrag van het eigen vermogen mogen worden gerekend. In FD van 8.3.1977 blz.4 werd vermeld dat De Ned.Bank daarbij ook rekening houdt met de omvangrijke stille reserves bij de banken, maar dat men in de praktijk toch het zichtbare eigen vermogen als richtsnoer zal aanhouden, omdat anders indirect een indicatie van de stille reserves zou worden gegeven.

Het is zonder twijfel een feit dat bij vele banken - en zeker niet alleen in Nederland - veelal grote stille reserves zijn gevormd (die zich onder actiefposten (gebouwen, debiteuren, effecten en syndicaten) of passiefposten (crediteuren) kunnen bevinden), omdat zo verliezen tot zekere hoogte eveneens "stil" kunnen worden vereffend, zonder dat het algemene publiek dit uit de gepubliceerde stukken zonder meer kan vernemen. Dit is van groot belang. De argumentering voor dergelijke stille reservesdekkingen, die uiteraard technisch evengoed uit open reserves mogelijk zouden zijn, wordt veelal daarin gezien dat het voor de bank of zelfs de banken in het algemeen bijzonder vereiste vertrouwen van het brede publiek geschokt zou kunnen worden, wanneer slechts tijdelijke of beperkt optredende waardeverminderingen of verliezen steeds gepubliceerd en door gebruik van zichtbare reserves vereffend zouden moeten worden. In andere landen bestaan zelfs vaak terzake regelingen, die, soms binnen zekere grenzen, stille reserves mogelijk maken.

buitenland

De suggestie dat de banken (waarbij in het bijzonder het oog werd gericht op ABN en AMRO) hun werkkterrein in toenemende mate naar het buitenland verleggen, teneinde zich daarmee tevens meer aan het hier door de overheid uitgeoefende toezicht te onttrekken, is naïef. Al moge dan internationaal toezicht op de banken nu (nog) niet te organiseren zijn, er moet niet vergeten worden dat ook in het buitenland veelal een banktoezicht bestaat, dat, evenals in ons land, zowel op binnenlandse als op vestigingen van buitenlandse banken van toepassing is, met vaak een moeilijk beïnvloedbaar toelatingsbeleid van de overheid aldaar.

Men kan wel zeggen dat de buitenlandse expansie der Nederlandse banken zich de laatste tijd versneld. Het blijkt dat de internationalisering die aanvankelijk nogal gezocht werd via samenwerkingsverbanden met buitenlandse banken, toch niet de aanwezigheid van eigen kantoren kan vervangen. Wil men van de groei op de internationale kapitaalmarkt profiteren, dan dient men op de knooppunten daarvan present te zijn en zijn in snel tempo internationaliserende cliënten te volgen. Bovendien blijkt het aantal landen waar men zich nog vrij mag vestigen, met het eveneens snel toenemende protectionisme, af te nemen. Van een zich doelbewust onttrekken aan Nederlands toezicht, lijkt mij geen sprake te zijn.

banktoezicht

Van verschillende opmerkingen inzake het toezicht door De Nederlandsche Bank m.n. in hoeverre de "minimale" mogelijkheden worden uitgebuit, het fusiebeleid, de vraag in hoeverre de regering van haar bevoegdheden gebruik heeft gemaakt, e.d. zal ik de beantwoording thans gaarne aan collega's overlaten. Eventueel ben ik gaarne later nog eens bereid hierop in te gaan.

Intussen wil ik niet nalaten op te merken dat de Wet Toezicht Kredietwezen het mogelijk maakt kwalitatieve of selectieve kredietbeheersing toe te passen, waarbij bepaalde soorten of vormen van kredietuitzettingen of beleggingen of ook wel de voorwaarden ervan aan een regeling worden onderworpen. Ook is het mogelijk dat in een stelsel met kwantitatieve restricties uitzonderingen worden gemaakt voor bepaalde soorten krediet, zoals kredieten aan bedrijven die een bepaalde belangrijke gewenste bijdrage voor de economie kunnen leveren. (8)

Ook kan worden vermeld dat De Nederlandsche Bank in 1973 de rechtstreekse kredietrestricties door middel van bewegende kredietplafonds heeft vervangen door een indirecte restrictie. In het eerste systeem werd, door de toegelaten kredietexpansie af te laten hangen van een niveau dat in het verleden werd bereikt, een uniform groeipercentage aan de banken opgelegd en ingegrepen in de concurrentieverhoudingen door een bevrozing der marktaandelen en een stuiten van de relatieve groei van banken, die sneller dan andere expandeerden. (9)

slot

Tenslotte nog even iets over de door Piet de Vrije genoemde democratisering. De keuze van de aangenomen rechtsvorm voor de Postbank in het Wetsontwerp lijkt de democratisering van de onderneming buiten te sluiten; een ondernemingsvorm komt in het hele wetsontwerp niet voor. Ondanks een aanvaardbare regeling van het bestuur e.d., is de rol van de Minister wel bijzonder pikant, m.n. in

verband met zijn toetsingsplicht volgens de nieuwe Wet Toezicht Kredietwezen, waarbij hij bijv. een de Postbank niet welgevallige fusie of deelneming zou kunnen weigeren ter voorkoming van een onjuiste ontwikkeling in het kredietwezen of op grond van andere overwegingen van algemeen belang. (10)

In het voorgaande is gebleken dat er, ondanks aanmerkingen die op het beleid te maken zijn, nu alle bancaire instellingen naast girale saldi ook termijndeposito's e.d. in diverse vormen hebben, er geen reden is een fusie tussen de beide gelddiensten van de PTT, vooral gericht op retaildiensten tegen te gaan. Het moet evenwel betwijfeld worden of de Nederlandse economie behoefte heeft aan een nieuwe grote algemene bank, daar de huidige banken toch tot tevredenheid (nog) in de behoefte aan kort bedrijfskrediet e.d. kunnen voorzien. Als de Postbank zich op de verlening van het soort bedrijfskredieten moet gaan richten, dat door andere banken wordt geweigerd of opgezegd, of de kredietverlening, zoals de Vrije wil, meer democratisch zal moeten worden beslist, dan ligt weldra voor de Postbank, als zij in deze vorm tot stand komt, het karakter van Staatsstropenbank vlakbij in het verschiet.

Jean G. Morreau

VOETNOTEN

- (1) A.D. de Jong, Het ontwerp Postbankwet, in ESB 7.12.1977.
- (2) J.P. Matthijsse, Auf dem Wege zur Postbank, in Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen, Heft 21, 1976, 1 nov. 1976 blz. 1002/4; F.E. Klijn, Branchevervaging in het Nederlandse financiële bestel en de eventuele oprichting van de Postbank, in Bank-en Effectenbedrijf, dec. 1976, blz. 439-447, 453.
- (3) J.G. Morreau, Concurrentieverhoudingen in het Nederlandse bankwezen en de eventuele Postbank, collegedictaat Bankwezen 1976/77.
- (4) M.P. Gans, Het financiële apparaat en de economische orde, prae-advies Ver.v.d. Staathuishoudkunde 1977.
- (5) J.G. Morreau, Nieuwe ontwikkelingen in het bank-en effectenbedrijf, collegedictaat Bankwezen 1977/78.
- (6) W. Eizenga, De giralisering van het particuliere betalingsverkeer, in Bank-en Effectenbedrijf april/mei 1977.
- (7) J.van den Doel, De basis van economische macht, collegedictaat Theorie van de organisatie van de markt-economie 1976; J.van den Doel, De economische orde: wensdroom en werkelijkheid, in ESB 18.1.1978.
- (8) A. Batenburg, Enkele hoofdlijnen van de monetair politiek (1956); H.J. Advokaat, Kwalitatieve en selectieve kredietcontrole (1954).
- (9) J.J. Klant, Geld en banken (1977), blz. 128.
- (10) H.W.J. Bosman, Postbank of Postgirospaarbank, in ESB 3.8.1977.

TAS DE DUPE VAN SLECHT PERSONEELSBELEID

Toen ROSFRA twee jaar geleden schreef over het technisch personeel kwamen er een aantal problemen rond de arbeidsvoorwaarden boven tafel. Vooral de salariëring was slecht en dit moest met veel overwerk worden gekompenseerd. Ook de rechtspositie van deze mensen is onduidelijk. Voor een deel vallen ze qua formatiebeslag onder de Economische Fakulteit, voor een ander deel onder de afdeling "centrale diensten" van de Universiteit. Een personeelschef kennen deze mensen niet. Bij personeelszaken op het Maagdenhuis zitten de mensen die over hun werk beslissen. Maar daar tussen zit de Beheersraad van het Maupoleum die ook alles over zaken zoals salaris, aanstelling en overwerk te zeggen heeft. Een vreemde konstruktie. Over dit punt en over hoe er gewerkt is aan het oplossen van bovengenoemde problemen wilden we de Heer Neudecker, voorzitter van de Beheersraad en tevens belast met het personeelsbeleid, een aantal vragen stellen. Neudecker die blijkbaar nattigheid voelde wilde ons echter op geen enkele manier te woord staan. Extra reden voor ons om uit te zoeken wat zijn beleid heeft opgeleverd.

overwerk

Het aantal overwerkuren dat door het technisch personeel wordt gemaakt, bedraagt per maand nu gemiddeld al meer dan 30! Er is zelfs een officiële regeling van de Beheersraad die inhoudt dat pas als er minimaal 25 overuren zijn gemaakt een extra toeslag van f300,- wordt betaald. Dit vormt door de lage salariëring een druk op het personeel om tenminste deze 25 overuren per maand te maken. Niet voor zo eens één keer maar elke maand opnieuw. Prof. Verburg spreekt in dit verband van een hoogst onwenselijke situatie. Volgens hem kan en mag overwerk nooit een structureel karakter krijgen, omdat de mensen dan op deze salarispost gaan rekenen.

De achtergrond van de problemen is dat er te weinig personeel is. Op de reproductie zijn er momenteel twee mensen tekort. Op deze afdeling staan een aantal moderne reproductiemachines waaronder twee off-set persen. Het salaris voor officiële off-set drukkers die de Fakulteit niet in dienst heeft zou veel hoger zijn dan nu aan het technisch personeel wordt betaald.

Ook van het plan bestond om beheer van de kelder een extra portier aan te trekken is tot nu toe niets terecht gekomen. Wel is er een mooie portiersloge maar er is geen extra formatieplaats gekomen, waardoor een verlichting van de taken en werkuren van het huidige personeel mogelijk zou zijn. Jammer dat de heer Neudecker niet eens wil vertellen wat hij hieraan (niet?) gedaan heeft in de afgelopen periode.

salariëring

De salarissen van het technisch personeel behoren tot de laagste van de gehele Universiteit. Alleen 20 mensen elders werkzaam

bij de Universiteit zitten er nog onder, namelijk in salarisgroep II. Deze wordt echter in verband met de stijging van het minimumloon "ontvolkt". Salarisgroep III is dan de laagste en naar de moderne maatstaven voor deze mensen onvoldoende middel van bestaan. Dit is ook een reden om over te werken.

De eis van het personeel is nu sinds ruim twee jaar, dat zij ingedeeld willen worden in salarisgroep V.

Zelfs zonder de mensen van het technisch personeel te interviewen is het niet moeilijk tot de konklusie te komen dat er in de afgelopen twee jaar niet veel in hun werkpositie is verbeterd.

Onder het technisch, administratief en staf-personeel (de TAS), waar dit artikel over gaat, vallen een aantal groepen medewerkers zoals: sekretarissen, technisch personeel, analisten, programmeurs, bibliothekarissen, typistes, administratieve medewerkers, instrumentmakers etc. Voor onze fakulteit zijn twee groepen van belang: de sekretarissen, administratieve medewerkers en bibliothekarissen als de ene categorie en als tweede het technische personeel zoals de portiers en de werkers op de reproductie.

Ten aanzien van de sekretarissen die voor een vakgroep werken zijn de vakgroepen ieder afzonderlijk verantwoordelijk voor het personeelsbeleid. Deze organisatie is één van de punten van ongenoegen omdat het aan de vakgroepen is of zij al dan niet een actief personeelsbeleid zullen voeren. Van Prof. Verburg vernamen wij dat de verschillen tussen de beoordelingen van sekretarissen ook in de hand wordt gewerkt omdat vele vakgroepvoorzitters niet eens weten hoe bijvoorbeeld een functieomschrijving wordt gemaakt. Dit betekent dat sekretarissen die voor verschillende vakgroepen werken en dezelfde kwaliteiten hebben na verloop van tijd heel andere functies kunnen gaan krijgen via taakverruiming en nivoverhoging wat een heel andere beloning tot gevolg heeft. De vakgroepen zijn verantwoordelijk voor het maken van functiebeschrijvingen die men bij het Maagdenhuis in moet dienen als men een sekretarisse wil bevorderen. In de praktijk blijkt het nogal eens lang te duren voordat er een antwoord van het Maagdenhuis komt. Prof. Verburg noemt een termijn van een half jaar.

Voor het technische personeel aan de Economische Fakulteit geldt een andere regeling. Hier is het College van Bestuur verantwoordelijk en wel via de Raad van Beheer van het Burgemeester Tellegenhuis. De heer Neudecker is hier voorzitter van, hij is verantwoordelijk voor het personeelsbeleid. Het personeel staat gedeeltelijk op de formatie van de Economische Fakulteit. Prof. Verburg vindt dit een hoogst ongewenste zaak. Hij stelt voor niet meer de Beheersraad verantwoordelijk te stellen voor deze mensen, maar deze onder te brengen bij de technische dienst van het Maagdenhuis. Voordeel zou zijn dat de capaciteit beter geplanned en verdeeld kan worden. Maar een ander belangrijk voordeel is ook dat doorstroming en carriëreplanning van het betrokken personeel beter geregeld zou kunnen worden.

De problemen rond de TAS spitsen zich toe op het feit dat de TAS'ers vinden dat zij in verhouding tot hun prestatie te weinig verdienen om er goed mee rond te kunnen komen. Om alsnog aan een redelijk salaris te komen verricht men overwerk-diensten die structureel van aard zijn. Gemiddeld wordt 9 uur per week overgewerkt! De voorstellen van de TAS komen neer op loonsverbetering door promotie naar hogere inkomensschalen. Op zichzelf heeft dit, afgezien van de kosten, het probleem dat de mensen in de salarisschalen daar vlak boven nu hetzelfde gaan verdienen als deze mensen, wat zeker wrevel zal opwekken. Een andere oplossing zou zijn een andere functieomschrijving (en inhoud) te maken voor het TAS-personeel, waardoor op grond van nivoverhoging van de hun toegewezen taken, een salarisverbetering gerechtvaardigd is.

Iets wat meer in overeenstemming is met het werk dat ze doen. De omvang van het takenpakket is namelijk in de loop der jaren dusdanig toegenomen dat het zeker gerechtvaardigd is dat deze personeelsgroep in een hogere functieklasse komt. Dit was ook al toegezegd door de Beheersraad. Ook was er een schema gemaakt hoe dit plaats moest vinden. Jammer dat de Heer Neudecker in deze niet heeft willen toelichten waarom dit plan nog niet is voltooid.

Het salarisprobleem leeft ook op andere fakulteiten en universiteiten. In Delft is indertijd de "aktie roltrap" gevoerd waarna door de Hogeschool besloten werd om de laagste salarisgroepen allemaal eentje te verhogen. Dit is toen door de toenmalige staatssecretaris Klien verboden. In Amsterdam heeft de ABVA (ambtenaren vakbond) bij het College van Bestuur voor elkaar gekregen dat voor de laagste salarisgroepen een individuele toeslag beschikbaar is gesteld.

personeel wordt ook door het Maagdenhuis erkend. Met een plan om arbeidskonsulenten een functie te laten vervullen in een verbeterd personeelsbeleid wordt geëxperimenteerd. Maar volgens Prof. Verburg is ook de positie van de Beheersraad niet juist. In de huidige konstellatie is de Beheersraad zowel voor de werkzaamheden zelf als voor het personeelsbeleid verantwoordelijk. Prof. Verburg noemt als betere oplossing de verhouding die bestaat tussen de SAB (het kantine personeel) en de Beheersraad. De Beheersraad is wel verantwoordelijk voor de diensten die door de kantine aan de Fakulteit worden geleverd, maar het personeelsbeleid wordt door de Stichting Alcohol-vrije Bedrijven zelf gevoerd. Zo zou ook het Maagdenhuis de direkte verantwoordelijkheid moeten krijgen voor het personeelsbeleid van de afdeling technisch personeel op onze Fakulteit.

secretarissen

larissen geboden aan de Universiteit. Ook op onze Fakulteit bestaan er onrechtvaardige verschillen. Anya Kooijman, lid van de Werkgroep TAS-vrouwen die de rechtspositie van de vrouwen aan de Universiteit van Amsterdam aan het bestuderen is, wijst op onderzoeken aan andere Universiteiten. Over de situatie op de Rijks Universiteit te Groningen (RUG) en de Erasmus Universiteit zijn rapporten gepubliceerd: "RUG niet over onze rug" en het "Zwartboek" uit Rotterdam. Hierin worden misstanden van dezelfde soort als zich aan onze Universiteit voordoen, gekonstateerd.

abva

Als je als sekretaresses beoordeeld wilt worden, bijvoorbeeld om een andere functieomschrijving te krijgen, moet je daar zelf om vragen bij je vakgroepsbestuur. Vaak is het zo dat sekretaresses bij de aanvang van het werk laag worden ingeschaald. Een functieomschrijving is meestal niet aanwezig. Als dan blijkt dat het werk door de opgedane ervaring in kwaliteit toeneemt, zou dit moeten leiden tot een nieuwe functiebeoordeling. Voor deze beoordeling bestaat vanuit de Universiteit geen richtlijn. Elk vakgroepsbestuur heeft daar zijn eigen verantwoordelijkheid voor. Het vakgroepsbestuur moet bij personeelszaken van het Maagdenhuis iemand voordragen voor salarisverhoging, waarop dan personeelszaken een besluit neemt.

Ook de ABVA, de Algemene Bond Van Ambtenaren, is het hiermee oneens. Bert Temminck, lid van het bestuur van de GU-groep van deze bond wijst op de veranderingen die de Universiteit nu voorbereid. Er wordt geëxperimenteerd met arbeidskonsulenten die per Fakulteit de functie van een soort personeelschef moeten gaan vervullen. Temminck merkt hierover op dat de verantwoordelijkheid van deze konsulenten nog nauwelijks geregeld is. Volgens de ABVA moet dit zo geregeld worden dat deze konsulenten ook in staat zijn de belangen van de TAS-mensen te behartigen.

imf

Ook experimenteert personeelszaken met een nieuw functie-waarderingssysteem. Dit zogenaamde imf-systeem geeft regels voor hoe functies tot aan loongroep 12 moeten worden gewaardeerd. De ABVA is zeer kritisch ten aanzien van dit systeem. Gebleken is dat vooral veel lagere functies met dit systeem lager worden gewaardeerd dan nu is het geval. Bovendien worden de experimenten door het College van Bestuur nu als argument gebruikt om een aantal noodzakelijke verbeteringen op te schorten. Anya Kooijman maakt verder melding van een equete die de werkgroep wil gaan houden onder alle vrouwelijke TAS-personeelsleden van de Universiteit van Amsterdam. Op deze manier wil deze groep, net als in Groningen en Rotterdam, personeelszaken uiteindelijk het College van Bestuur duidelijk maken in wat voor situaties heel wat personeelsleden zich bevinden en dat niet langer meer kan worden gewacht met verbeteringen.

T.H.
13 P.J.V

Eigenlijk een oneigenlijk gebruik voor een kollektieve maatregel. Bovendien is het een verhoging die niet telt voor de opbouw van het pensioen. Door sommigen wordt het dan ook gezien als lapmiddel om onder de werkelijke oplossing uit te komen. De oplossing is het ontvolken van de salarisgroepen III en IV. Het is niet alleen de regententaliteit van de Heer Neudecker die verantwoordelijk is voor het verouderde personeelsbeleid. De afdeling personeelszaken van de Universiteit van Amsterdam staat beslist niet bekend als één van de meest verlichte in het land. Op andere Universiteiten wordt één en ander zeker voortvarender aangepakt. Het gebrek aan een regelmatige beoordeling van de prestaties van het technisch

Sommige sekretaresses werkzaam bij vakgroepen aan onze Fakulteit vinden dat je beter van typistes kan spreken dan van sekretaresses. Het werk dat sommige staf-leden deze sekretaresses wil laten doen wordt, geheel in tegenstelling waarvoor ze zijn aangenomen, vaak gedegradeerd tot type-werk. Het personeelsbeleid dat met betrekking tot deze sekretaresses wordt gevoerd is zeer verouderd. Anya Kooijman die onder andere werkzaam is bij het Instituut voor Verkeers- en Vervoersekonomie, geeft een aantal punten aan waar de schoen wringt. Veel sekretaresses weten niet van hun kollega's in welke salarisgroep ze zitten. Ook weten ze vaak zelf niet waar ze recht op hebben. Maar haar zeggen worden bij sollicitaties voor gelijke werkzaamheden vakk verschillende sa-

BEGROTING UvA

In Flolia is uitvoerig over de begrotingsbehandeling in de universiteitsraad geschreven. Kernpunt van de begroting 1978 van de Universiteit van Amsterdam is dat de effecten van het bezuinigingsbeleid, dat ten aanzien van het wetenschappelijk onderwijs is gevoerd, duidelijk merkbaar werden. Echter die effecten zijn moeilijk te kwantificeren omdat de relatie tussen middelen en bestedingen, nodig om de taken uit te voeren, niet zo makkelijk bepaalbaar is. Over de gevolgen hiervan voor het begrotingsbeleid van de universiteit gaat dit artikel.

minimum

In het vorige artikel kwam aan de orde dat het minimum aan benodigd personeel om de universiteiten in staat te stellen hun wettelijke taken uit te voeren niet makkelijk te bepalen is. Toch is het van belang bij het opstellen van een begroting te weten hoeveel personeel tenminste nodig is. Als bekend, de wettelijke taken van de universiteiten zijn het verzorgen van wetenschappelijk onderwijs en het verrichten van wetenschappelijk onderzoek. En daarmee zit je dan gelijk in de problemen die volgens de Amerikaanse management literatuur non-profit organisaties kenmerken: het niet of onvolledig kunnen meten van de output.

efficiency

Meetbaarheid van de output wordt van belang geacht omdat dan de output kan worden vergeleken met de input, ofwel vergelijken van opbrengsten en kosten. Om op deze wijze een indruk te krijgen van de efficiency van een organisatie ten opzichte van vergelijkbare organisaties. Voor particuliere ondernemingen wordt de efficiency vaak uitgedrukt in het rendement. Is de output niet meetbaar dan wordt het lastig om een indruk te krijgen van de efficiency.

output

Op de problemen die verbonden zijn aan het bepalen van de onderzoeksoutput ga ik niet in; de problemen zijn dermate groot dat dit niet kort valt op te schrijven. Een voorbeeld: hoe ligt de relatie tussen kwaliteit en benodigde tijd van een wetenschappelijke publikatie.

Wat het onderwijs betreft, de Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs geeft de universiteit als taak het verzorgen van wetenschappelijk onderwijs. Een bepaald niet operationele omschrijving, die zal dus gemaakt moeten worden.

berekenen

Een eerste probleem is dan welk nivo moet het onderwijs hebben. Over het gewenste nivo is nogal uitvoerig gesproken in het kader van de herprogrammering. Toen is wel gebleken dat het bepalen van het gewenste nivo niet louter een technische zaak is. Net zoals bij discussies over bijvoorbeeld de middenschool blijkt dat politieke opvattingen een rol spelen bij de wijze waarop een gewenst nivo van onderwijs wordt omschreven. De inhoud die men wil geven aan een bepaald nivo hangt mede af van wat verwacht wordt wat leerlingen of studenten later met dat onderwijs moeten kunnen doen. In het geval van de studie economie: moet het nivo van de opleiding alleen bepaald worden door wat later nodig is in een specifieke beroepssituatie of moet een student ook "de verschillende deelgebieden die in de economie op de voorgrond treden, alsmede de samenhang tussen die deelgebieden kunnen overzien en plaatsen in het geheel" (Herstructureringsrapport van de faculteit, pag. 10).

Is het gewenste nivo van het onderwijs bepaald, dan komt de vraag met welk studieprogramma dit nivo het meest effectief bereikt kan worden. Een programma met veel of weinig begeleiding door docenten van de studenten, bijv. veel of weinig werkgroepen. Wanneer het studieprogramma is opgesteld dan kan berekend worden hoeveel docenten nodig zijn om het programma uit te voeren. Wel zal dan nog bepaald moeten worden of docenten veel of weinig tijd krijgen om een college of werkgroep voor te bereiden, waardoor mede wordt bepaald of elk jaar wel of niet hetzelfde 'praatje' wordt gehouden. Een laatste belangrijke vraag bij het bepalen van de onderwijs output is bepaald niet de minst belangrijke: hoeveel studenten moeten het onderwijs kunnen volgen. Bepaling van de capaciteit van het onderwijs dus. Te kleine capaciteit betekent, als die niet uitgebreid wordt, studentenstops.

In de vorige Rostra schreef Wiens v. Asselt een artikel over de planning aan de universiteit van Amsterdam: f 400 miljoen aan plannen. Wiens vertegenwoordigt in de Universiteitsraad de Aktiegroep Economen. Hij werkt hierbij nauw samen met de ASVA-fractie en in de taakverdeling heeft hij de meer financiële aspecten op zich genomen. Omdat de sluitingsdatum van Rostra dat niet mogelijk maakte komt het uiteindelijke resultaat van de begrotingsbehandeling niet aan de orde. Vandaar dat hij zich vooral bezighoudt met de relatie tussen universitaire begroting en dat wat hij bestudeerd heeft voor een van zijn hoofdvakken, bedrijfsplanning. Een deel van de door hem gekozen literatuur ging over non-profit organisaties: de relatie tussen studie en universiteitsraadwerk ligt dan voor de hand.

beleid

Bij het bepalen van de universitaire output spelen beleidsmatige overwegingen dus een grote rol. In het ontwikkelingsplan is aangegeven wat de financiële konsekwenties zijn van het beleid wat de Universiteit wil voeren. Belangrijkste punten van dit beleid zijn:

- het verzorgen van kwalitatief goed onderwijs en onderzoek
- het in staat stellen van eenieder die daartoe gerechtigd is op grond van vooropleiding tot het volgen van universitair onderwijs in de gekozen studierichting, ofwel voorkomen van studentenstops

Het verwezenlijken van het voorgenomen beleid vindt plaats in de elk jaar door de universiteitsraad vast te stellen begroting.

tekort

De financiële situatie van de universiteit is niet gunstig. De afgelopen jaren is er bezuinigd op de uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs. Juist omdat de relatie tussen input en output bij de universiteiten moeilijk te kwantificeren is, is het ook lastig om cijfermatig die bezuinigingen aan te tonen. Maar een goede indruk kan wel gegeven worden. De Aktiegroep en ASVA fractie hebben aan het begin van dit studiejaar de nota "Zuinig op de Universiteit van Amsterdam, eerste vervolgnota" geschreven waarin het beleid wat ze willen voeren uiteengezet wordt. Ook wordt aangegeven welke bezuinigingen de Universiteit van Amsterdam getroffen hebben. De exploitatiebijdrage van het Rijk is van 170 miljoen in 1973 gestegen tot 173 miljoen in 1978 (bedragen in constante prijzen 1970). Het aantal studenten is in deze periode flink gestegen, de exploitatiebijdrage per student is dan ook gedaald van f 9300,- in

vervolg pag. 15

vervolg van pag. 14

1975 tot f 6500,- in 1978 (constante prijzen 1970). In de concept begroting 1978 is te lezen dat het aantal studenten per formatieplaats is gestegen van 4,5 in 1976 tot 5,2 in 1978.

Uit deze cijfers valt wel op te maken dat de financiële mogelijkheden om het gewenste beleid uit te voeren niet groot zijn; integendeel bij de begrotingsbehandeling bleek dat ze onvoldoende zijn. Dit valt ook op te maken uit het ontwikkelingsplan. Om de stijgende aantallen studenten toe te kunnen laten is berekend dat in 1983/1984 346 formatieplaatsen meer nodig zijn dan de 4380 die door het ministerie in 1976 werden toegekend. Per jaar zouden dus ongeveer 55 plaatsen extra moeten worden toegekend. Maar in plaats van de 4490 plaatsen die nodig zouden zijn zijn er slechts toegekend door het ministerie 4385 voor 1978.

budget

"Een middeleniveau lager dan in dit plan betekent verdere extensivering van het onderwijs of meer numeri fixi of minder onderzoeksruimte dan de nu aangeboden 1000 manjaren (37% gemiddeld).

Hiertoe zou de Universiteit van Amsterdam zijn beleidsuitgangspunten moeten herzien. Hiertoe zijn wij nu, eigener beweging, niet bereid. Eerst als het parlement politieke beslissingen neemt die dwingen tot verdere extensivering, meer numeri fixi dan wel minder onderzoek zal de Universiteit van Amsterdam zich op de konsekwenties van het te voeren beleid bezinnen" (uit het Ontwikkelingsplan 1979-1983).

Met dit citaat is precies aangegeven waar het meningsverschil tussen College van Bestuur en Aktiegroep en ASVA Fraktie zich toespitste bij de begrotingsbehandeling. Beide constateerden dat de toegekende middelen sterk waren achtergebleven bij de toegenomen taken. De ASVA fraktie wilde een begroting opstellen: berekenen hoeveel minimaal nodig is om de taken uit te kunnen voeren. Het College wilde een door het ministerie toegekend budget invullen: welk deel van de taken en het beleid kan met de door het ministerie toegekende middelen worden gerealiseerd. Ofwel het kernpunt was worden de taken of de middelen als uitgangspunt genomen.

politiek

"In government organizations, decisions result from multiple, often conflicting, pressures, many of them political. In part these political pressures are an inevitable - and up to a point desirable - substitutes for the forces of the marketplace".¹⁾

Dit is bij de begrotingsbehandeling duidelijk naar voren gekomen. De politieke beslissing die ten aanzien van de universiteiten genomen zal moeten worden is: of de middelen worden niet verruimd met als gevolg meer studentenstops en/of verdere extensivering van het onderwijs en/of minder onderzoek of er worden meer middelen ter beschikking gesteld om de onderwijs - en onderzoeks taak te kunnen uitvoeren en studentenstops te voorkomen. Deze politieke beslissing valt onder de verantwoordelijkheid van de minister maar werd tot nu toe afgeschoven op de universiteiten: de middelen werden niet verruimd terwijl er ook geen verandering in de wettelijke taken werd aangebracht.

asva

In de universiteitsraad hebben Aktiegroep en ASVA deze politieke beslissing, die ten onrechte op de universiteiten wordt afgeschoven, willen nemen: handhaving van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek en voorkomen c.q. bestrijden van studentenstops. Toch zal uiteindelijk minister Pais moeten beslissen. Het eind van dit artikel kan daarom hetzelfde zijn als van het vorig. Aktiegroep en ASVA willen minister Pais best een handje helpen bij het nemen van de beslissing. Teneinde te voorkomen dat het recht op goed en toegankelijk wetenschappelijk onderwijs wordt aangetast.

Wiens van Asselt

1) Robert N. Anthony and Regina Herzlinger, Management Control in nonprofiit organizations, Richard D. Irwin Inc. Homewood Illinois 1975, pagina 50

JAARBOEK

Het economisch- en sociaal-historisch Jaarboek 1977. Sedert 1970 verschijnt deze, steeds meer dan 300 bladzijden tellende, publicatie met de regelmaat van een klok.

In deze aankondiging zij volstaan met een greep uit de inhoud. Het Jaarboek opent met een artikel van ondergetekende over "Traditionele en moderne economische geschiedenis". Daarin wordt betoogd, dat economisch onderzoek en economisch-historisch onderzoek identiek zijn; er bestaat geen verschil tussen. Voorts: anders dan steeds wordt betoogd vormen de traditionele, op unieke gebeurtenissen gerichte economische geschiedenis en de moderne, theoretisch-analyserende geen tegenstellingen, maar vullen elkaar aan.

"Die Italiener und Franzosen zeichnen sich durch ihr Gefühl des Schönen aus; die Deutschen, Engländern und Spanier durch ihr Gefühl des Erhabenen. Nur den Holländern fehlt beides, sie haben hier gänzlich die Nullität, die sie zum negativen Beispiel geeignet macht". Deze mening van de grote Kant uit 1764 treft men aan in een beschouwing van F.E. Blasing over "Nederlanders en Duitsers over zichzelf en over elkaar". Is er sedert Kant veel veranderd? Nettie Bremer onderzoekt in "Vakbonden en apartheid in Zuid-Afrika" of de overtuiging van de noodzaak tot apartheid en de in feite op dit punt gevolgde gedragslijn bij de blanke arbeiders werd beïnvloed door de mate, waarin zij een sterke positie op de markt innemen (geschoold zijn). Zij komt tot een genuanceerd antwoord. Van haar bevindingen zij hier slechts vermeld, dat de - geschoolde - Engelse mijnwerkers de eerste aanzet tot de "job reservation" hebben gegeven. "De werknemers in de kledingindustrie vormden de enige groep die, nog vechtend voor eigen rechten, zich solidair met niet-blanken hebben opgesteld".

Prof. van Stuijvenberg

Gewezen zij tot slot nog op een diepgaande analyse van "De havenstaking van 1946 in Amsterdam en Rotterdam" door P. Boomgaard. Hij confronteert deze met verschillende conflict- en stakingstheorieën. Een van zijn vele conclusies is, dat de conflicttheorie het ten aanzien van de procesmatige oorzaken geheel laat afweten, Marx overigens nog meer dan Dahrendorf. De E(enheids) V(ak) C(entrale) heeft het coöperatieve klimaat in Nederland eerder versterkt dan verzwakt. Eens te meer wordt daardoor duidelijk dat de EVC zeker niet van het begin af aan door de CPN werd gecreëerd en gedomineerd.

Hiermee moet worden volstaan. Aan een viertal bijdragen, waaronder drie van buitenlanders, zij voorbijgegaan. Het komt mij voor dat het bovenstaande overzicht de conclusie toelaat, dat de beoefening van de economische geschiedenis - anders dan dikwijls wordt gedacht - ook voor de actualiteit van het heden van belang is.

Dr J.H. van Stuijvenberg

PROF. NOORTMAN: VERKEER EN VERVOER

Prof. Drs H.J. Noortman deed in 1957 doktoraalexamen ekonomie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij was gedurende enige jaren kandidaatsassistent op het Bedrijfs-economisch Seminarium, zoals dat toen nog heette. Tevens was hij actief in de liberale studentenbeweging, toen in oprichting.

In 1957 werd hij uitgenodigd de leiding op zich te nemen van het Economisch Bureau voor het Weg- en Watervervoer. Deze Stichting verricht sektoraal onderzoek, aanvankelijk alleen gericht op wegvervoer, later ook op het "natte vervoer", het vervoer over water dus.

Sinds 1964 is Prof. Noortman directeur van het Nederlands Vervoerswetenschappelijk Instituut (zie kader) en sinds 1969 directeur van het Administratie Centrum voor het Beroepsvervoer (zie kader).

Onlangs werd hij als opvolger van Prof. Vonk benoemd tot hoogleraar in de Economie van Verkeer en Vervoer.

ROSTRA: Kunt u het verschil (of de overeenkomsten) aanduiden tussen vervoer en verkeer?

NOORTMAN: Vervoer heeft betrekking op het verplaatsen van personen en goederen, verkeer houdt zich bezig met de voertuigen die gebruikt worden voor die verplaatsing, de technische kant. Aan het verkeer zijn een heleboel economische factoren verbonden en die kun je, naar mijn mening althans, niet oplossen zonder te beginnen vanuit dat achterliggende vervoer-gebeuren. Als je in het verkeer ingrijpt, grijp je per definitie in het vervoer in.

ROSTRA: Hoe denkt u het vak te gaan geven, zijn er verschillen met uw voorganger, Prof. Vonk?

NOORTMAN: Geen twee mensen geven een vak op dezelfde manier. Je komt nooit van jezelf los, je hebt een pakket ervaringen, dat de accenten, die je legt, weer beïnvloedt. Prof. Vonk had een vervoerspolitieke achtergrond; ik kom uit de onderzoekshoek. Precies vertellen hoe ik het vak ga geven, kan ik niet; die pretentie heb ik niet. Ik ben wel een groot voorstander van integratie van de verschillende vakken, er moet onderlinge coördinatie zijn. Hoe dat hier in Amsterdam ligt, kan ik nog niet overzien.

markt

ROSTRA: Er bestaat een vervoersmarkt. De vraag op die markt is een afgeleide, geen autonome vraag; hij komt voort uit andere behoeften. Als ik brood wil eten, zal het graan toch ergens vandaan moeten komen. Heeft de vervoersmarkt daarom nog bijzondere kenmerken?

NOORTMAN: Welke vraag is niet afgeleid in een hoogontwikkelde samenleving? De hele vervoersmarkt bestaat echter niet uit een bedrijfskolom, is daarom ook geen aparte bedrijfstak, maar ligt als een soort raster over het hele economische gebeuren heen. Er bestaat een groot aantal deelmarkten, mede door de heterogene vraag. Zowel ruimtelijk als naar soort van behoeften is het wegvervoer met zijn + 10.000 vooral kleine ondernemingen zeker geen wildernis, waar men elkaar vertrappt.

Prof. Noortman.

De ondernemingen zijn dan ook gespecialiseerd. Bovendien kennen de wegvervoerbedrijven geen economies of scale, integendeel zelfs. Het leiden van een bedrijf, waar de activiteiten dusdanig geografisch gespreid zijn, vraagt veel aandacht van het management.

ROSTRA: Op het moment is de aandacht voor het vervoer (particulier en openbaar) erg groot; het aantal auto's op de Nederlandse wegen stijgt schrikbarend; het openbaar vervoer kampt met grote tekorten. Vindt u dat ordening van de vervoersmarkt (door de overheid) noodzakelijk is?

emoties

NOORTMAN: Het valt mij op, dat de discussie hierover zwaar in de emotionele sfeer wordt getrokken. Het is noodzakelijk om de maatschappij een goed functionerend openbaar vervoersapparaat aan te bieden, de beslissing over de uitvoering hiervan is afhankelijk van de ruimtelijke structuur. Wel moet goed in het oog worden gehouden, dat openbaar vervoer een middel moet zijn, en nooit een doel op zich mag worden. Vooral de openbaar vervoersbedrijven, die vaak groot van omvang zijn, willen hun economisch belang, hun maatschappelijke functie (werkgelegenheid, e.d.) sterk op de voorgrond brengen. Dit naar voren schuiven van eigen belangen gebeurt natuurlijk niet alleen daar. Per slot van rekening zeggen de boeren ook: "Ik drink melk, u ook?" Je kan je een stad als bv. Amsterdam noch zonder openbaar vervoer, noch zonder particulier vervoer indenken, zonder hiermee de functie van zo'n stad sterk

Het Nederlands Vervoerswetenschappelijk Instituut is opgericht met de bedoeling beleidsfiguren uit het vervoer bijeen te brengen om bepaalde vervoersonderwerpen onderling te bespreken. Vanaf 1964 werd de onderzoeksfunctie belangrijk, het onderzoek was gericht op het stimuleren van individueel wetenschappelijk werk, het geven van cursussen e.d. Er werd een professioneel researchteam opgebouwd, want onderzoek op makroterrein bestond nog niet. Ook was de bedoeling het wetenschappelijk onderwijs te coördineren, ter stimulering van een contact over en weer tussen onderwijs en onderzoek.

De Stichting Administratie Centrum Beroepsvervoer houdt zich bezig met economisch onderzoek op micro-niveau, uitgevoerd en toegepast in de naam van management consult. Het ACB opereert voor 70% op de Nederlandse markt, doet onderzoek voor overheid en georganiseerde bedrijfstakken. Voor de overige 30% wordt gewerkt buiten Nederland, vooral in de EEG en geleidelijk ook buiten Europa.

De beide stichtingen worden gedragen door overheid en het bedrijfsleven; ze

hebben een neutrale positie. Nu is er een stadium bereikt, waarin de stichtingen als consultants consultant optreden. De Wereldbank bv. heeft een directie vervoer, waar voorstellen tot het financieren van grote projecten gedaan worden. Er worden adviezen gevraagd t.a.v. mogelijk te ontwikkelen vervoerssystemen in bepaalde landen. Onderzoek wordt ook vanuit andere landen ondernomen, waar de kosten vaak lager zijn dan in Nederland. Dientengevolge heeft men zich sterk gespecialiseerd, hoofdzakelijk op het gebied van het vervoer.

Het verkeer wordt gezien als resultante van het vervoer, en het onderzoek is dus gericht op het zoeken naar verklarende factoren voor het vervoer, die hun consequenties hebben t.a.v. het verkeer. Er is samenwerking op technisch gebied, vooral met de TH-Delft. De aandacht ligt vooral op het inlandtransport (weg/rail/water/pijpleiding en combinaties hiervan).

aan te tasten. De argumenten voor en tegen dit openbaar vervoer zijn ongelukkig sterk emotioneel geladen. Verliesgevend hoeft het openbaar vervoer niet per definitie te zijn; in Amsterdam heeft men echter met de prijsstelling een stuk sociaal beleid willen voeren. Het is natuurlijk maar de vraag, of je dat niet beter direkt via het belastingsysteem kunt doen. Economen zijn geneigd de optimale allokatie niet te verstoren, dus waar dit niet strikt nodig is, ga dan niet oneigenlijk gebruik maken van die prijsstelling. Op korte termijn zijn die tekorten zeker niet weg te nemen.

ROSTRA: Van de kant van het openbaar vervoer komen geluiden om een soort verkeerspot op te richten, het Algemeen Verkeers- en Vervoersfonds. Daarin zouden de opbrengsten van alle heffingen, die de overheid legt op verkeer en vervoer, terecht komen, en er zouden uit worden bestreden alle uitgaven, die de overheid moet doen ten behoeve van verkeer en vervoer, 66k de tekorten van het openbaar vervoer. Wat vindt u van dit idee?

vervolg pag. 17

Interview Noortman (vervolg)

NOORTMAN: Hier ben ik sterk tegen, omdat dan de partikulier betaalt voor iets, waarover dan geen controle uitgeoefend kan worden, vooral wat betreft de prijsstelling.

ROSTRA: Hoe groot is volgens u de betekenis van het verkeers- en vervoersgebeuren in de Nederlandse samenleving, bv. als percentage van het nationaal produkt?

NOORTMAN: Ik zou willen spreken van een bijdrage van de vervoerskosten aan het BNP, en die schat ik op 6½-7%. Nederland ligt hiermee vrij hoog. In Duitsland is het de helft, in Engeland ongeveer hetzelfde. Het hangt er maar vanaf hoe belangrijk je internationale (transit) vervoer is.

optimeren

ROSTRA: Hoe ziet u de kansen van het geregeld vervoer t.o.v. het rechtstreeks vervoer? (geregeld vervoer geschiedt met afhaal- en besteldiensten, waarbij het te vervoeren goed één of meer malen overgeslagen wordt).

NOORTMAN: Dit is een optimaliseringsprobleem. Het geregeld vervoer werkt met kollektiverend en distribuerend vervoer en natransport, waartussen de lijndiensten de grotere trajecten afleggen. Het is dan maar de vraag of de kosten van deze methode, waarbij meer overslag plaatsvindt, goedkoper is.

Vooraf de kleinere te verzenden hoeveelheden laten zich eenvoudiger op deze manier in verzamelingen overbrengen. Het probleem van het geregeld vervoer ligt hem in de lokatie-keuze van de overslagcentra, waarvoor al jaren geleden punten zijn aangewezen, maar waar een herstructurering nu wel noodzakelijk lijkt. Tussen een optimalisering en werkelijke uitvoering ligt vaak een groot tijdsverlies, mede door de vele eigenbelangen, die hierin een rol gaan spelen. De problemen worden versterkt, omdat taken van het geregeld vervoer zijn overgenomen door de partikulieren zelf, die over goed eigen vervoer beschikken. Ook de schaalvergroting in de bedrijven vraagt om een konstante grote vervoersbehoefte.

privé

ROSTRA: Wat vindt u van een mogelijke reprivaïsering (loskoppeling van de NS) van Van Gend & Loos?

NOORTMAN: Van Gend & Loos is een bijzonder goed geleid bedrijf, laat ik dat voorop stellen. Men moet echter niet vergeten, dat Van Gend & Loos een bescheiden marktaandeel heeft. Vooral de kleinere wegvervoerbedrijven zien Van Gend & Loos als een dreigend gevaar, wanneer zij haar activiteiten nog verder zou kunnen uitbreiden. Reprivaïsering zou uit dat oogpunt wenselijk zijn en de kans op concurrentievervalsing definitief uitschakelen.

ROSTRA: Welke ontwikkelingen verwacht u t.a.v. de zgn. tonnage-stop?

NOORTMAN: Deze maatregel dient ervoor, de overcapaciteit uit het vervoersaanbod weg te nemen en is indertijd mede op verzoek van de organisaties in het wegvervoer ingevoerd.

Door nu de tonnage via vraag en aanbod een prijs te geven, zal een herallokatie ontstaan. Als nu de ekonomie zich herstelt en een tonnagegebrek zou ontstaan, zal deze maatregel weer ongedaan gemaakt moeten worden.

havens

ROSTRA: Even over de Nederlandse havens. Rotterdam gaat t.a.v. andere Noordzeehavens achteruit. Hoe komt dat volgens u?

NOORTMAN: Er bestaat een grote Noordzeeketen van havens, die loopt van Le Havre tot Hamburg. Le Havre is nu sterk in opkomst. Men moet natuurlijk wel kijken naar de functie van een haven; dit kan een transport-, handels-, en industrie-functie zijn.

Wat betreft de transportfunctie van Rotterdam, is er zeker een sterk opkomende concurrentie van Antwerpen, zeker als je kijkt naar het belang van Duitsland als achterland. De Antwerpse haven is zeer modern en levert een goed produkt.

Ook zullen de in Rotterdam hoger zijnde lonen van invloed zijn op de achteruitgang van Rotterdam.

ROSTRA: Wat denkt u van de Amsterdamse voorhaven, komt die er, en wat voor rol kan die spelen?

NOORTMAN: Allereerst wil ik zeggen, dat het fenomeen voorhaven world-wide is; de oude havens liggen dieper in het land, ze zijn verouderd (w.b. afvoer, diepte, etc.), men gaat steeds verder naar de kust toe, de zee in (bv. Maasvlakte in Rotterdam); dit gebeurt overal. Maar een punt in de discussie is: is er nog (naast Rotterdam) een Amsterdamse haven nodig?

Ik denk wel dat hij er komt. Maar hoe liggen de functies ervan? Rotterdam is het belangrijkste voor grote containers maar er is ook een sterke ontwikkeling van het "vrije vervoer", dat toeneemt met de integratie van Europa. Ik denk, dat de Amsterdamse haven in deze soort van vervoer een rol zou kunnen gaan spelen.

waardevrij

ROSTRA: de slotvraag nu. De ekonomie is (in principe) waardevrij, dus de vervoersekonomie ook. Maar kan de vervoersekonomie als wetenschap nog normen, bijdragen opleveren aan het overheidsbeleid en het beleid van de vervoersbedrijven?

NOORTMAN: Ik ben blij dat je me dat vraagt. Ik hamer er sterk op, dat de verkeers- en vervoersekonomie zo waardevrij mogelijk moet zijn. De wetenschap zal wel een bijdrage leveren aan de besluitvorming van overheid en bedrijven, maar ik vind het heel belangrijk dat er vooral aan de vervoersekonomie hoge eisen gesteld worden aan zijn (politieke) neutraliteit.

ROSTRA: Dank u wel voor dit gesprek.

Noor de Bruin

Pieter Beemsterboer

vervolg Ronduit de raad

op zal staan, en waar geen ruimte meer inzit voor progressieve studieonderdelen.

Als antwoord op deze centralistische politiek, zullen we moeten werken aan het verder onderbouwen van de in het herstructureringsrapport voorgestelde onderwijsverbeteringen en zo snel mogelijk zien te komen tot de invoering van die verbeteringen (zo zal de invoering van de semesterblokken n.a.v. de maatregelen van Pais niet nog een jaar opgeschoven mogen worden). We zullen zien of Pais dan zo bot is om de algemeen gewenste en dan net aangebrachte verbeteringen in de studie, weer gewoon weg te snijden. Als Pais oorlog wil, is dat de beste methode.

Ben Sanders.

GRONDPOLITIEK EN ERFPACHT

De grondpolitiek, een issue dat in de verkiezingsstrijd nauwelijks een rol speelde maar voor de derde keer sinds de oorlog een kabinet ten val bracht. Al in 1884 werkte de liberaal Mr. S. van Houten aan een initiatiefwet die de schadeloosstelling bij ont-eigening moest regelen. Hij stelde toen voor dat er alleen gelet moest worden op de concrete opbrengstwaarde, "de eigenaar mocht geen onverdiende baat hebben". Wiegel die van Houten als zijn aartsvader beschouwt moest eens weten. Terwijl wij prijsbe-schikkingen kennen voor de meest uiteenlopende artikelen, is het meest schaarse arti-kel in Nederland, de grond, inzet van ongekende prijsstijgingen. In nog geen 25 jaar bedroeg die prijsstijging 600%, tweemaal zoveel als de inflatie in dezelfde periode. Met de val van het kabinet Den Uyl was het wederom niet gelukt om tot een goede rege-ling van de grondpolitiek te komen. Regelingen die de enorme prijsexplosies aan banden leggen en de waardestijging van de grond die direkt het gevolg is van overheidsbeslis-singen niet aan de toevallige eigenaar ten goede laten komen.

Op 21 januari jl. organiseerde de stich-ting Grondvest een bijeenkomst te Zwolle met als thema "Grondpolitiek en Erfpacht". Deze bijeenkomst was vooral bedoeld voor raadsleden, met een toelichting van "een man uit de praktijk", Drs. M.J. van den Berg, wethouder (PVDA) van ruimtelijke ordening te Groningen.

v.d. Berg: Het belangrijkste principe in de discussie omtrent grond is dat de waarde van de grond primair bepaald wordt door de gemeenschap zelf. Door toenemen-de, resp. afnemende bevolking, door de infrastructuur (gefinancierd door de overheid), door wisselende concentratie in dorpen, steden en winkelcentra, wordt de waarde van de grond bepaald. Dus door de gemeenschap zelf. De waardevermeerde-ring, hierdoor ontstaan, zal dus ook te-rug moeten vloeien naar die gemeenschap. Hij constateert dat t.a.v. dit principe:

- er veel verschil van mening bestaat
- er teveel op politiek niveau over grond wordt gepraat en te weinig vertaald naar de mensen toe
- de discussie meer toegespitst moet wor-den op waarde en beheer.

T.a.v. dat beheer moet men vooral socia-le en culturele factoren die zich op de grond hebben afgespeeld niet negeren. De sociale structuur is belangrijker dan wat mensen willen die daar nu toevallig wonen (Nieuwmarkt).

lokaal

Red: Kan bij gemeenschapsbezit speculatie-winst worden voorkomen en een betere be-schikkings- en beheerspositie over de grond gegarandeerd?

Speculatiewinst op grond wordt gedeelte-lijk tegengegaan door een erfpachtstelsel zoals dat in onze vier grote steden be-staat. De grondprijs bestaat uit de ele-menten: gebruikswaarde, monopoliewaarde en de verwachtings- of spekulatiewaarde. Alleen al door de inflatie stijgt de grond-prijs. De canons worden periodiek aan de inflatie bijgesteld. Met een erfpachtstel-sel kan spekulatiewinst op bebouwing niet worden tegengegaan.

Ook kan spekulatiewinst voorkomen worden door onteigening op basis van de gebruikswaarde (i.p.v. marktwaarde). Waardestijging door gebruiksverandering komt komt dan niet meer aan partikulieren ten goede.

Om de grond onder het beheer van de over-heid te houden kent men het erfpacht-stel-sel. De liggingwaarde van de grond komt op deze manier in de vorm van pacht (canon) terug bij de gemeenschap. Slechts weinig gemeentes kennen erfpacht en daar waar het wel bestaat funktioneert het vaak slecht

door:

een slechte regeling ervan; sommige ca-nons worden voor de duur van zelfs 50 jaar vastgesteld. Om de 5 jaar worden ze aan de inflatie bijgesteld; het ge-volg is speculatie

(geen bijstelling aan waardestijging) het niet bestaan van ofwel een slecht ruimtelijk orderingsbeleid in de gemeen-ten waardoor men al te vaak de belangen van de sterkeren laat prefereren of met een ontwikkelingsmaatschappij in zee gaat.

Op de wat wanhopige vraag van een raadslid wat je nu tegen die ontwikkelingsmaatschap-pijen moest doen antwoordde v.d. Berg; geef ze geen kans, verander desnoods je bestemmingsplan, in Groningen weten ze zo langzamerhand dat ze geen poot meer "in" de grond krijgen.

v.d. Berg: Zolang er door de rijksoverheid geen wettelijke regeling wordt getroffen omtrent de grondpolitiek waardoor de ge-meenten instrumenten in handen krijgen om grond te verwerven blijven er praktische problemen bestaan die veel tijd en geld kosten

Zodra een gemeente met een bestemmingsplan komt ontstaat er een drukke handel en spe-kulatie in gronden en gebouwen. Het gevolg is dat de gemeente zelf de prijs opdrijft van gronden die ze vervolgens wil kopen.

DE STICHTING GRONDVEST

Deze stichting beoogt de samenleving te grondvesten op het juridisch en eco-nomisch principe dat gelijk recht voor ieder lid van de samenleving op de natuurgave grondgarandeert.

Met andere woorden: Grond behoort aan 'de Gemeenschap.

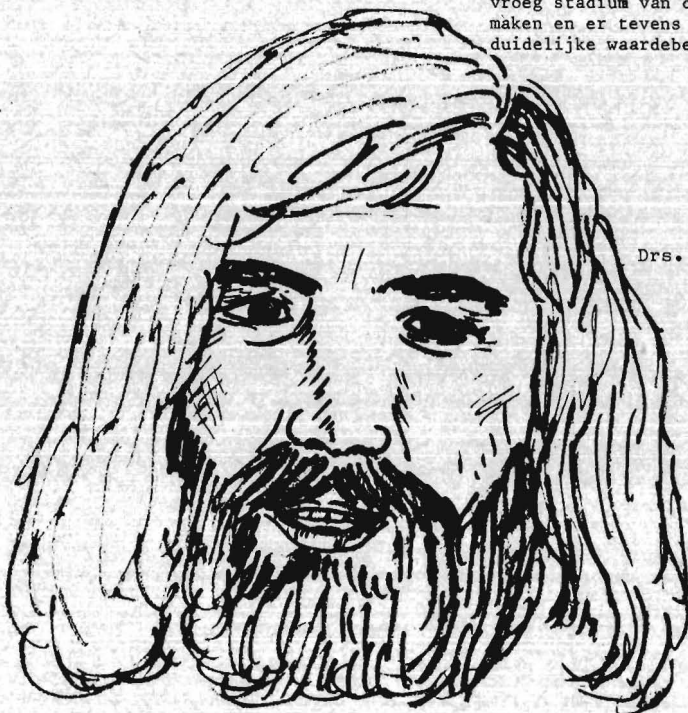
Volgens de Grondvest-visie wordt de liggingwaarde van de grond bepaald door de activiteiten der Gemeenschap. De Gemeenschap scheidt de liggingwaarde doordat zij, openbaar gefinancierde, voorzieningen aanbrengt. De grondrente die de liggingwaarde vertegenwoordigt vult alleen de kas van de toevallige eigenaar maar zou het inkomen van de gemeenschap moeten zijn, zo stelt de stichting.

Grondvest pleit niet direkt voor natio-nalisatie van de grond, dit zou te in-grijpend zijn en te veel weerstand op-wekken.

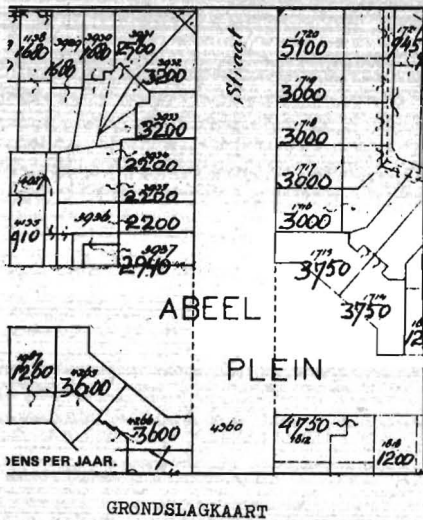
Waar Grondvest o.a. voor pleit is een verdere invoering en verbetering van het erfpachtstelsel en verbetering van de Onroerend Goed belasting door de volle heffing op de grond te leggen en het gebouwde vrij te maken van belasting.

Het wetsontwerp "voorkeursrecht gemeenten" dat als verwervings- en beheersinstrument van groot belang zou zijn geweest in de gemeentelijke praktijk verdween in de ijs-kast. Wat houdt dit wetsontwerp in? Het voorkeursrecht gaf de gemeente de moge-lijkheid om percelen onroerend goed te ver-werven die zij nodig had voor de verweze-lijking van haar ruimtelijk beleid. Wanneer het voorkeursrecht op een bepaald gebied gevestigd was dan zou de eigenaar die wilde verkopen, de grond of het daarop gebouwde eerst aan de gemeente ten verkoop moeten aanbieden. Daarmee kan voorkomen worden, dat de projektontwikkelaar een gemeente die eenmaal een bestemmingsplan had voor het blok zou zetten doordat alle grond reeds aan hen verkocht was. Zo had-den de gemeenten een behoorlijk verwer-vingsbeleid kunnen voeren. Het voorkeurs-recht werkt alleen als de gemeente in een vroeg stadium van dit recht gebruik kan maken en er tevens voor de partijen een duidelijke waardebepalingsgrondslag is.

Drs. M.J. van der Berg

vervolg pag.19

erfpacht

Erfpacht is een systeem waarbij een gemeente grond voor langere tijd uitgeeft tegen een van te voren overeengekomen prijs: de canon. Dit recht van erfpacht is gedurende de looptijd verkoopbaar en bij overlijden wordt het recht overgeërfd. Het recht is dus aan de grond verbonden en heet daarom een zakelijk recht. Tussentijdse beëindiging van de erfpacht door de gemeente is alleen mogelijk door afkoop of onteigening. Als we Den Haag nu eens als voorbeeld nemen en aan tonen wat voor (geldelijke) belangen in het spel zijn. Rond een vijfde van de oppervlakte van deze gemeente is in erfpacht uitgegeven. De inkomsten hieruit aan canons was in 1970 ongeveer 10 miljoen gulden. Als we bedenken dat het grootste deel van de gronduitgiften aan het begin van deze eeuw werden gedaan, voor termijnen van 75 tot 100 jaar, is het niet moeilijk om vast te stellen dat de inkomsten van de gemeente sterk achter zijn gebleven bij de geldontwaarding en de grondwaarde-stijging. Een gevolg hiervan is dat de erfpachtcontracten een hoge handelswaarde hebben gekregen. Naar schatting 20 maal de canon. Bij verlenging van aflopende erfpachtcontracten worden de nieuwe erfpachtcanons vastgesteld op een bedrag van 20 tot 100 maal het bedrag van de oude canon. Zoals blijkt is erfpacht voor de erfpachter een voordelige zaak. Als Den Haag de volle canon zou kunnen innen zou zij niet 10 maar ongeveer 200 miljoen ontvangen. Als alle gronden in Den Haag in erfpacht zouden worden uitgegeven zouden de opbrengsten ongeveer een miljard bedragen, wat ook zo ongeveer het begrotingsbudget is en voor heel Nederland zou de opbrengst ongeveer 80 miljard zijn. Dit is in feite ook het bedrag dat in Nederland in totaal wordt betaald aan huren, pachten en rente/aflossing voor eigen huisbezitters.

T.a.v. nieuwe erfpachtcontracten wordt heel vaak geen vervaldatum afgesproken omdat vroeger de erfpachter tegen het eind van het contract in onzekerheid was over de nieuwe bestemming van de grond. Ook een verandering is dat de nieuwe canons nu een keer in de 5 of 10 jaar worden bijgesteld. In de praktijk is dit meestal alleen en bijstelling voor inflatie en niet voor waardevermindering. Erfpacht is in principe een goed systeem om waardevermeerdering of -vermindering van die grond, die wordt veroorzaakt door toenemende of afnemende bevolking, door de aanwezigheid van een goede infrastructuur etc., ook weer de bevolking als geheel ten goede te laten komen. De canons zouden hiertoe wel elk jaar moeten worden aangepast.

Een nadeel van veel bestaande erfpachtssystemen is dat de erfpachter slechts verandering in het gebruik van de grond en opstallen mag brengen na toestemming van het gemeentebestuur.

In de (langlopende) erfpachtcontracten kan de gemeente de bestemming van bepaalde percelen vastleggen. Het gevaar hiervan is echter, dat daarmee niet vaststaat dat er dan ook iemand is die dat perceel voor die bestemming wil gebruiken wat dan weer leegstand, verkrotting etc. kan opleveren.

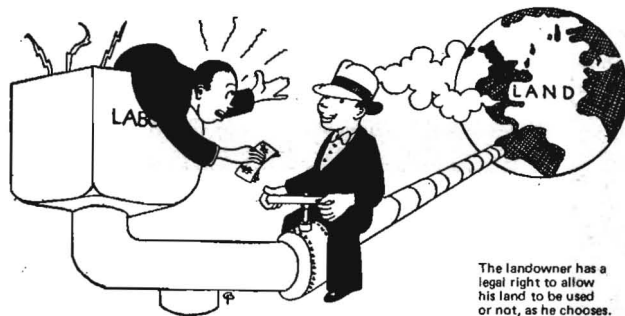
afbraakbuurten

Als een gemeente een verouderde wijk wil saneren (Amsterdam?) dan wordt gedacht aan opknappen door of met subsidie van de gemeente of kaalslag met latere nieuwbouw. Er is ook een andere mogelijkheid. Als de huizen zo slecht zijn, dat ze gesloopt moeten worden dan is de betaalde huur eigenlijk voor de grond en niet voor het huis. Het huis kan bijvoorbeeld voor een symbolisch bedrag verkocht worden, aan de huurders, de grond echter niet. De gemeente blijft dan huur ontvangen en de onderhoudskosten vervallen. Onderhoud en renovatie kan dan door de bewoners uitgevoerd worden waartoe zij te meer bereid zullen zijn omdat het pand daarmee in waarde stijgt en bij verkoop een prijs oplevert. Voor huizen in een wat minder slechte staat kan iets dergelijks gelden alleen brengt de woning dan nog wel wat op. Woningbouwverenigingen kunnen ook iets dergelijks doen. Slechte woningen overdragen aan de huurders en alleen de grondhuur blijven innen terwijl de vereniging dan geen onderhoudskosten meer behoeft te betalen. De woningbouwvereniging of de gemeente kan eventueel leningen sluiten met de bewoners.

zwolle

Zaterdagochtend, 21 januari 1978. Plaats, de buitensociëteit in Zwolle. Vergaderzaal annex bioscoop en theater en een kamerbreedtapijten showroom. Wat ons nu eigenlijk bezielde om zaterdagochtend negen uur op pad te zijn naar Zwolle was in ieder geval niet het aangeboden kopje koffie. Koud was het wel. Onderweg eens even doornemen waar het nu eigenlijk over ging. Over grond. Weet jij wat een canon is...., 80 miljard is wel veel. De aanwezige heren organisatoren van Grondvest bleken bedaagde mannetjes te zijn die de zestig over een belangrijk deel al gepasseerd waren. Echte doorgewinterde SDAP-ers zo veronderstelden we. De overige belagstellenden bestonden voornamelijk uit raadsleden uit diverse gemeenten waaronder een handjevol vrouwelijk (raadsleden). De pauze was een verademing. Daar zijn pauzes ook voor. Er werd ons gevraagd voor welke gemeente we hier zaten. Amsterdam? Zo zo, ja ja, de grote stad. Al gauw bleek dat veel belangstellenden voor mindere grootheden optraden, zoals een meneer uit Schiedam. Maar die telde eigenlijk niet want hij was gestuurd door zijn baas. Niet dat hij er wat van leerde. Maar toch.. de vragen waren niet oninteressant. Ook niet te volgen trouwens. Wat we er zelf aan gehad hebben. Nou ja. We weten in ieder geval dat een m² grond ter hoogte van het wateringscircuit f1500,- kost en landbouwgrond in Groningen f3,-. Na de lunch zou de discussie voortgezet

THE WONDERFUL WEALTH MACHINE

The landowner has a legal right to allow his land to be used or not, as he chooses.

Deze zullen dat niet bezwaarlijk vinden omdat hun woning, eenmaal hersteld, in waarde is gestegen. De netto-huurlasten vallen daarmee niet hoger uit dan voorheen, een bezwaar dat nogal eens voorkomt bij door de gemeente gerenoveerde woningen. Ook sociaal is renovatie, kaalslag of nieuwbouw met een sterk verhoogde huur heel moeilijk. Hierbij komt tenslotte ook nog dat de gemeenten en de woningbouwverenigingen niet voldoende middelen hebben om op afdoende wijze iets aan herstel te doen, terwijl de bewoners zelf daar wel wat voor over zouden hebben als ze dat op een andere manier later weer vergoed krijgen via een prijs voor hun huis.

T.H.
I.W.

worden,"en daar gaat het om" zo wist de zeker zo jonge voorzitter ons te verzekeren. Ook wist hij te vermelden dat(tijdens de lunch, nou ja lunch: 2 kléffe broodjes met ham en kaas in vetvrij papier en een kom met een onherkenbare voedingswaarde-loze substantie, in de volksmond soep genoemd) dé oplossing van het speculatieprobleem de door Grondvest uitgevonden grondslagkaart was. Alle heil. De discussie (d.w.z. het afvuren van monologische strijdkretologie) onttaarde na een lange korte inleiding van de voorzitter over de al genoemde grondslagkaart in een woordengevecht tussen enkele Grondvestprominenten waarbij de geachte spreker zo nu en dan ook de gelegenheid werd geboden iets zinnigs te zeggen. De geachte inleider voelde er dan ook niets voor na voornoemde discussie een nadere uiteenzetting van zijn ideeën te geven.

Na alle ideologie in Zwolle was het een verademing te constateren dat Amsterdam er nog steeds stond en dat de binnenstad nog steeds partikulier eigendom is en de gemeenteraad al sinds mijn geheugenis een rode signatuur heeft. En zo zal het wel blijven. Grondvest ten spijt.

Prof. H.W. de Jong

- werkte 12 jaar bij Van Leer's vatenfabriek. Een niet zo bekende maar onvervalste Hollandse multinational (45 vestigingen in het buitenland)
- kwam in het midden van de zestiger jaren op het Europa-Instituut van de universiteit van Leiden, alwaar hij werkte met kopstukken als Hoopmans, Brinkhorst, Samkalden en Polak.
- was enige tijd lektor Externe Organisatie (van '69-'74) te alhier
- doceerde vanaf '74 op Nijenrode
- tot hij afgelopen september benoemd werd tot hoogleraar Externe Organisatie aan onze faculteit.

- De loonkosten komen dus pas in beeld indien in een stagnatie-fase (zoals we die nu kennen) het kostenaspect van de ondernemers-activiteit van kritiek belang wordt voor het voortbestaan van de onderneming. In deze fase zullen de loonkosten gaan knellen en zal bijv. een loonexpansie de situatie voor de betrokken ondernemingen nog meer verzieken.

- De huidige belangstelling voor de loonkosten is hiermee wel verklaard. Die belangstelling is te meer begrijpelijk, omdat de recessie die we nu meemaken erg lang duurt: De noodzaak tot rationaliseren lijft aanhouden en de loonkosten blijven dus knellen. Dit in tegenstelling tot de 'recessie-ervaringen' van de laatste decennia, die minder omvangrijk en minder langdurig waren.

- En de verklaring voor dit fenomeen moet m.i. o.a. gezocht worden in de interne structuurverschuiving die onze economie door-maakt. Langzaam maar zeker vindt er een verschuiving plaats van de vraag naar de produkten van de industriële sektor naar die van de dienstensektor. Ik denk dat deze structurele verandering aan de vraagzijde door te weinigen onderkend wordt. Jammer want dat belemmert ongetwijfeld een sneller herstel van onze economie.

Rostra: Een ander opmerkelijk verschijnsel van deze tijd is dat van de grote onderneming die alsmaar groter wordt. Kunt u ons uitleggen wat er met deze bedrijven aan de hand is; waarom ze groeien?

De Jong: Voordat ik hierop inga lijkt het me nuttig om het begrip 'onderneming' in dat verband wat te verduidelijken: Groeien kan plaatsvinden op 3 niveaus: Op het niveau van het 'bedrijf', van de fabriek dus als technisch-organisatorische eenheid. Deze groei kennen we als het proces van schaalvergroting, van interne technische groei. Daarnaast echter kan een onderneming ook groeien op het niveau van 'onderneming', van juridische eenheid (de NV of de BV). En op het niveau van 'concern', de echte financiële holding met meerdere poten.

- Wat we de laatste jaren zien is naar mijn mening niet een omvangvergroting ten gevolge van technologische oorzaken. Geen schaalvergroting op het niveau van het bedrijf dus. Veeleer is het zo dat grote ondernemingen groeien doordat ze een groter aantal bedrijven (fabrieken) in zich verenigen. Bij het groter worden van ondernemingen en concerns is er dus sprake van externe groei. Een groei in de vorm van fusies en overnamen, van samenvoegen van marktaandeelen: Koncentratie.

- En waarom die omvangvergroting plaats vindt? Zoals gezegd, de groei is niet primair van technologische aard. De oorzaak ligt vooral bij markt-strategische en financiële overwegingen.

- Zodra een marktstructuur oligopolistisch van aard is (of geworden is) ontstaan in de groei-fase van de markt één of enkele bedrijven die zich ontpopt hebben als betere concurrenten. En zodra de

INTERVIEW: Prof de JONG

"We willen graag naar een oplossing toe, maar ja ... hoe ...?"

Met deze zin getuigt ook prof. de Jong van de wenselijkheid om aan het verschijnsel van de economische crises te ontkomen. Zoals vele anderen echter, is hij zeer skeptisch ten aanzien van de mogelijkheden om tot effectieve sturing van de economie over te gaan. Sturing binnen ons huidige economische systeem acht hij welhaast onmogelijk. Investeringsvormen in de visie van prof. de Jong de motor van onze economie. En in ons bestel kunnen investeringen nu eenmaal niet adequaat gericht worden.

Deels in verband hiermee spreekt De Jong zijn twijfel uit over het nut van de vele miljoenen aan overheidssteun, die - in het kader van een krampachtige instandhouding van allerlei, vooral grotere bedrijven gericht beleid - jaarlijks de schatkist verlaten. Gelden die volgens De Jong economisch onverantwoord besteed worden. Het triomfantelijk optimisme van dhr. Molkenboer (een directeur-generaal van Economische Zaken) wordt door hem bepaald niet gedeeld.

Andere zere benen worden niet gespaard als De Jong - overigens op de voor hem karakteristieke genuanceerde wijze - de C.P.B.-studie afwijst, waarin het verband tussen loonkosten en werkgelegenheid als een direct causale relatie wordt voorgesteld.

Vraag: Wat is uw visie op de betekenis van de loonkosten voor de werkgelegenheid? Is het gerechtvaardigd om zo nadrukkelijk de beschuldigende vinger te richten op de loonkosten, als we praten over het oplossen van werkloosheid?

- De loonkosten zijn ongetwijfeld een belangrijke faktor in deze kwestie. Maar het is zeker niet terecht om ze als oorzaak van de werkloosheid te zien. En een direct causaal verband tussen deze grootheden, zoals bijv. neergelegd in de befaamde C.P.B.-studie, versluiert een groot deel van de achterliggende problematiek. De loonkosten worden pas van belang als de situatie al door andere oorzaken in een kritiek stadium gekomen is.

Vraag: Wat ziet u dan als oorzaak van werkloosheid? De ellende wordt uiteindelijk veroorzaakt door een excessieve capaciteitengroei in verschillende bedrijfstakken, ten gevolge van grootscheepse investeringsprocessen.

- De overcapaciteit in diverse bedrijfstakken wil ik dus als werkelijke oorzaak van o.a. werkloosheid aanmerken. Een overcapaciteit die uitwerkt als prijsdaling en winstdaling dan wel verlies voor betrokken ondernemingen. Een volgende fase in dit proces kan dan zijn: werkloosheid.

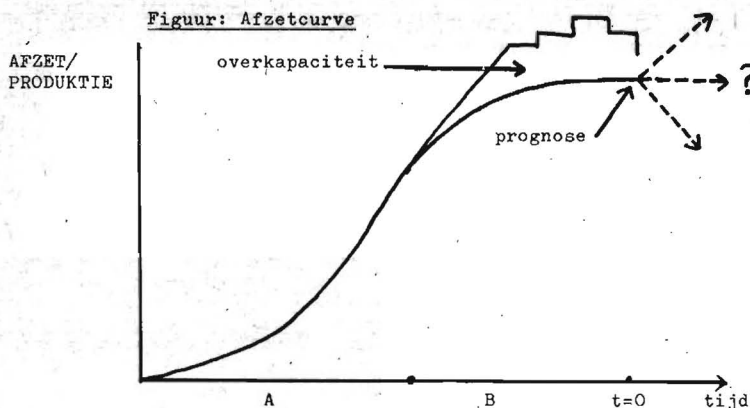
- U ziet het, de term loonkosten komt in dit verhaal pas in de laatste fase voor. Empirisch zien we bijv. ook dat het proces van overcapaciteit een universeel en autonoom proces is, onafhankelijk van het loonniveau. Zowel in Zweden als in Italië komt stagnatie en overcapaciteit voor, terwijl deze landen toch een zeer uiteenlopend loonniveau kennen.

- Analytisch kunnen we het proces simpel als volgt voorstellen (zie figuur, red.): Investerings worden uitgevoerd als gevolg van de geanticiperde vraagontwikkeling. Zolang er ruimte in de markt is (fase A in figuur) zal een onderneming niet zo angstvallig de kostenkant van zijn activiteit in de gaten houden. Treedt nu de stagnatie-fase in, dan zien we een toenemende kostenbewustwording in de onderneming, 'n kostenbewustwording die zich uit in het streven naar rationalisatie van het bedrijfsleven waarvan o.a. de faktor arbeid de gevolgen ondervindt: werkloosheid.

vervolg interview de Jong

markt verzadigd is (fase B in de fig.) is prijskonkurrentie geen aantrekkelijk perspectief voor de grote ondernemingen. Prijskonkurrentie zou betekenen dat ze in hun eigen marktaandeel moeten 'snijden'. Om een extra marktaandeel te verkrijgen door lagere prijzen moet je nu eenmaal ook je bestaande marktaandeel met dezelfde goedkope produkten opvullen. Verdergaande konsentratie door externe groei binnen een bedrijfstak ligt meer voor de hand.

Rostra: Heeft dit groter worden van ondernemingen negatieve effecten voor de konsument? We denken hierbij bijv. aan de beperking van de produktkeuze, of aan een prijseffekt?

De Jong: Natuurlijk is de technologie van de grote ondernemingen veel meer gericht op de massaproductie. Dit betekent echter per definitie dat de niet-massa-produkten overblijven voor middelgrote of kleinere ondernemingen. Niets aan de hand dus. Hoewel, het kan inderdaad wel eens voorkomen, dat fusies of overnamen gepaard gaan met afstoting van produkten uit overgenomen bedrijven, omdat ze concurreren met de produkten van het eigen bedrijf. Een (evt. tijdelijke) assortimentsverkleining kan daarvan het gevolg zijn.

- Wat betreft de negatieve prijsinvloed. Deze is niet inherent aan het verschijnsel van fusies en overnamen. Zij kunnen natuurlijk optreden op het moment dat er sprake is van een monopolistische markt.

Rostra: En het effect op de werkgelegenheid?

De Jong: Ook hier moeten we weer een onderscheid aanbrengen. Laten we eerst kijken naar de situatie binnen een bedrijfstak. Naar het proces van horizontale konsentratie, waar we hiervoor ook al over spraken. Het proces dat zich binnen een bedrijfstak afspeelt gaat - summier weergegeven - als volgt. Je begint met overcapaciteit en winstverkleining. Dit resulteert in het uit de markt werken van niet levensvatbare ondernemingen, alsmede in de overname door grotere, relatief sterkere on-

dernemingen van zwakkere, liquide broeders.

- Indien er na dit konsentratieproces nog geen overeenstemming is tussen vraag en aanbod, dan zal de rationalisatie ingezet of verder doorgevoerd worden. En dan zullen we ook te maken krijgen met werkloosheid.

- Het lijkt dan alsof de konsentratie oorzaak is van de werkloosheid, simpel omdat werkloosheid na de konsentratie volgt. Het is echter niet juist om zonder meer een kausaal verband tussen beide te leggen. Er is sprake van een opeenvolging van gebeurtenissen, die uiteindelijk in gang gezet is op overinvesteringmoment, en die doorgaat (evt. gepaard met aanzienlijke werkloosheid) zolang overeenstemming tussen vraag en aanbod niet bestaat.

- Konsentratie op zich hoeft echter niet noodzakelijkerwijs

bedrijvensektor nog net zo, dat er geen grote negatieve sociale gevolgen resulteren of is de overcapaciteit zo groot dat de onvermijdelijke sanering de gemeenschap voor ongekend grote problemen - werkloosheid - stelt. Onze vraag: Kan de investeringsparadox niet voorkomen worden? Kan de gemeenschap dit investeringsproces niet sturen?

De Jong: Tja, kijk, die investeringsparadox is gebonden aan het konkurrentieproces in een gedecentraliseerde markteconomie. Een organisatievorm waarin de beslissingen over het al dan niet produceren en investeren genomen worden door individuele ondernemers. In deze configuratie is de investeringsparadox onvermijdelijk, niet te voorkomen dus.

- Als u nu vraagt of de gemeenschap hierin niet een vinger in de pap zou moeten hebben, dan rijst op de eerste plaats de vraag: wie is de gemeenschap? - Stel, de Nederlandse overheid wil en kan dit investeringsproces zodanig sturen, dat overcapaciteit vermeden wordt. Zoals u weet maakt Nederland echter deel uit van een internationaal systeem, van de 'open ekonomie'. Als wij ons nu (geheel volgens de regels van het ekonomieboekje) zouden laten leiden door de afbuigende vraag-curve, dan zal ons door het buitenland de das omgedaan worden. Er is nl. nog geen enkele garantie dat andere landen eveneens volgens het boekje te werk gaan!

- Als ze dat inderdaad niet doen dan zal er toch - in de EEG bijv. - overcapaciteit ontstaan. En dan zullen wij daar ook de lasten van dragen, omdat ook onze prijzen op de markt bedorven zullen worden. De Nederlandse ekonomie wordt zodoende gestraft voor haar sociale oriëntatie en de gevolgen voor de werkgelegenheid kunt u dan zelf wel invullen.

- Het zal duidelijk zijn, dat ik van mening ben, dat nationale oplossingen in deze maar van zeer beperkte betekenis zijn.

Rostra: Is het dan toch niet als eerste stap naar een internationale koördinatie nuttig om de nationale overheid bepaalde bevoegdheden toe te kennen?

De Jong: Ja natuurlijk, maar ik moet u waarschuwen voor illusies. Want wat is nl. het probleem?

In een organisatie-fase zal die overheid (eventueel in samenwerking met het bedrijfsleven) dan toch een beslissing moeten nemen t.a.v. het verwachte verloop van de befaamde afzetcurve. En ik vraag me af wat de overheid op dit moment aan zo'n prognose kan bijdragen. Waarom zou de overheid een betere prognose kunnen maken dan de professionele marktonderzoekers? Over welke speciale, extra kennis t.a.v. de afzetcurve beschikt de overheid dan?

- Wel denkbaar is, dat de overheid (als er symptomen voor een positieve marktontwikkeling zijn) met bedrijven aan tafel gaat zitten om te proberen tot enige matiging te komen, zodat een excessieve capaciteitsopbouw voor-

vervolg pag. ??

komen kan worden. De overheid zou enige coördinatie tot stand kunnen proberen te brengen.

- In onze Nederlandse praktijk zal dit geschieden via overleg, niet via dwingend overheidsop-treden. Overleg, het woord zegt het al, is echter vrijblijvend. Bovendien zullen individuele ondernemers altijd tot zover en zodanig overleggen, dat zij er zelf beter van worden. Dit betekent bijv. dat zij niet zondermeer met 'de boeken bloot' zullen komen. De overheid zal zodoende als partner in het overleg onvoldoende geïnformeerd zijn. Kortom, een voor die overheid bevredigend resultaat is dus ook hier bepaald niet gegarandeerd.

- Een andere zaak is natuurlijk dat zo'n coördinatie strijdig kan zijn met het E.E.G.-konkurrentiebeding.

Rostra: Als de overheid geen goede scheidsrechter in het overleg kan zijn, betekent dit dan, dat ze helemaal niets kan doen? Is er bijvoorbeeld geen andere constructie mogelijk?

De Jong: In Engeland heeft een tijdje een sterk semi-overheidslichaam bestaan (de Industrial Reconstruction Corporation), dat vergaande bevoegdheden had tot ingrijpen in bedrijfstakken. Zij kon daadwerkelijk tot herstructurering van bedrijfstakken overgaan - zwakke ondernemingen onder de hoede van sterke brengen - omdat ze weinig rekening hoefde te houden met de betrokkenen.

- In Nederland is zo'n constructie echter niet denkbaar. Wij hebben hier andere ideeën over overleg. Overleg moet bij ons nu eenmaal integraal zijn, zodat alle facetten ter sprake komen. Het moet daarnaast sectoraal zijn d.w.z. dat alle ondernemingen uit de hele sector erbij betrokken moeten zijn. En het moet tripartite overleg zijn, tussen ondernemers, werknemers en overheid. Die typische Nederlandse cultuur is natuurlijk prima, maar het werkt niet.

- Een bijkomend gevaar van zo'n centraal orgaan als de I.R.C. is bovendien dat miskleunen, als ze gemaakt worden, op een veel grotere schaal doorwerken, dan wanneer individuele ondernemingen in de fout gaan. Dit aspect van de decentralisatie moeten we beseffen niet over het hoofd zien. Want hoe meer kleintjes de beslissingen nemen, hoe kleiner ook het risico, dat er grote fouten gemaakt worden.

Rostra: Wat vindt u van de huidige steunverlening door de overheid?

De Jong: Er bestaat alleen perspectief voor bedrijven of bedrijfstakken die in moeilijkheden verkeren, indien de afzet weer zal toenemen. Steun is zinvol als dat perspectief aanwezig is. Het is echter ook waar, dat sterke sectoren eigenlijk geen steun behoeven, zeker niet op lange termijn.

- Indien het perspectief voor een sector ontbreekt is steun eigenlijk zinloos. Vanuit soci-

aal oogpunt is het terecht dat de overheid het stervensproces van een bedrijf of bedrijfstak verzacht. Maar economisch gezien is er bij steunverlening aan zulke sectoren sprake van goed geld naar kwaad gooien. En het lijkt er wel eens op, dat dit nu gebeurt. In betreur het, dat, zoals ik al eerder opmerkte, de structuurverandering in onze economie (de verschuiving in de vraag van industrieproducten naar de producten van de dienstensektor) niet voldoende onderkend wordt. Het zou nl. beter zijn om het geld te stoppen in de dienstensektor (zowel in de particuliere als in de overheidssektor) want daar heeft de samenleving een toenemende behoefte aan.

Tja, we willen wel graag naar een oplossing toe, maar ik heb lang genoeg in de praktijk gezeten om te weten met wat voor moeilijkheden en misslagen het zoeken gepaard gaat. Vooral wanneer er erg veel mensen om de tafel gaan zitten en het gemiddelde niveau van kennis natuurlijk gaat dalen, dan verzandt dit zoeken veelal in een wir-war van belangentegenstellingen en misverstanden.

Op onze laatste vraag, of hij misschien toch nog een klein beetje optimistisch was, antwoordde De Jong kryptisch "Ik hoop het".

Ton van der Peet

en Kees de Boer

uitgeverij pegasus

Fr. Engels DE TOESTAND VAN DE ARBEIDERSKLASSE
IN ENGELAND
366 blz. gebonden f 6,90

W.I. Lenin KENSCHETS VAN DE ECONOMISCHE
ROMANIEK
169 blz., ingen. f 3,--

W.I. Lenin OVER HET ZOGENAAMDE VRAAGSTUK VAN
DE MARKTEN
59 blz., broch., f 0,50

W.L. Buitelaar, K. Korevaar, E. Kortebein,
P. Ulenbelt, E. van Wijngaarden
PLOEGENARBEID IN NEDERLAND

Sociaal-economische studie door de
leden van de themagroep Noord Nederland
126 blz. paperback f 10,--

verkrijgbaar bij BOEKHANDEL PEGASUS
(en in de boekhandel)
LEIDSESTRAAT 25, ADAM
TEL. 231138

korrostrapondentie

19 maart: EDENHAL

DE ONMOGELIJKHEID VAN EEN ECHTE VREDE IN HET MIDDEN OOSTEN, ALS UITVLOEISEL VAN DE BEZOEKEN VAN BEGIN EN SADAT.

Reactie op het ingezonden stuk in het januari-nummer van Philip Minco.

Philip Minco ziet als ideale toestand in het Midden Oosten een situatie, waarin de imperialisten en hun handlangers naar hartelust hun zakken kunnen blijven vullen en waar de zionistische staat rustig kan blijven voortbestaan. Aangezien Israël de "drie neens" hanteert: geen erkenning van de nationale rechten van het Palestijnse volk, geen onderhandelingen met de PLO (de enige wettige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk), geen vestiging van een onafhankelijke Palestijnse staat, wordt er verondersteld, dat er een oplossing kan komen zonder de Palestijnen erbij te betrekken.

De vorming van een onafhankelijke Palestijnse staat is voor het Israëlische establishment onaanvaardbaar, niet zo zeer omdat zij een militaire bedreiging voor Israël zou vormen, maar vooral vanwege historisch-ideologische overwegingen, die de aard zelf van de zionistische aanspraken betreffen. Deze zijn exclusief en kunnen niet verzoend worden met de erkenning van de nationale rechten van het Palestijnse volk op zelfs maar een deel van Palestina. Ze ondermijnt de hele zelfrechtvaardiging van de zionistische onderneming en een dergelijke "koncessie" zou daarom de historische verworvenheden van het zionisme op de tocht zetten. Immers: "als we geen recht hebben op Nabloes (een stad op de West Bank), hebben we eigenlijk dan wel recht op Tel Aviv?"

pax americana

De VS politiek is erop gericht om de in de afgelopen jaren verworven feitelijke hegemonie in de Arabische wereld te bezegelen met een "pax americana": teruggave van de bezette gebieden in ruil voor een formeel vredesverdrag, luidde het devies.

Een regeling van het Palestijnse vraagstuk was mogelijk, zelfs eventueel in het kader van een mini-Palestijnse staat indien deze zich zou schikken naar de Amerikaanse invloedssfeer. De vorming van een dergelijke staat stond de directe belangen van de Verenigde Staten in het gebied immers niet in de weg. Maar het zou met het oog op haar indirecte belangen, de hechte alliantie met de zionistische staat, wel een breekpunt worden. Het hardnekkige Israëlische verzet inzake de vertegenwoordigingsformule voor de conferentie van Genève, in het bijzonder ten aanzien van de PLO werd (begin oktober) voor het laatst op de proef gesteld in de gezamenlijke verklaring van de beide voorzitters van de geneefse conferentie.

bedreigd. Economisch was hij failliet maar stond niettemin voor de uiterst riskante opgave om binnen een aantal maanden een groot deel van de subsidies op de eerste levensbehoeften af te schaffen - een voorwaarde tot hulp van de internationale financiële organisaties. Deze maatregel leidde in januari 1977 tot de grootste opstand in Egypte

Opneming van ingezonden stukken betekent niet, dat de redactie het met de inhoud eens is. Zij behoudt zich het recht voor stukken te bekorten.

sinds 1952. Zijn positie werd bedreigd door de groeiende invloed van de rechtse politieke groeperingen en ook binnen het leger is zijn positie niet zo stabiel als hij heeft doen voorkomen. Ook het Palestijnse volk kwam in zijn verhaal niet voor. Wel verklaarde Begin dat hij bereid was te onderhandelen met "authentieke vertegenwoordigers van de Arabische bevolking van Eretz Israel over de gemeenschappelijke toekomst en over zaken als vrijheidsrechten en sociale rechtvaardigheid". Met andere woorden, over hun positie binnen door Israël bestuurd gebied. Sadat boog, maar Begin niet. Deze bracht het onverzoenlijke Israëlische standpunt naar voren: we willen over alles onderhandelen, maar jullie moeten niet denken dat we ons ooit uit de bezette Palestijnse gebieden zullen terugtrekken.

lobby

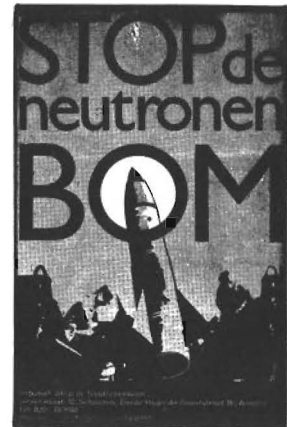
In deze verklaring werd nadrukkelijk vastgesteld, dat een allesomvattende regeling ook een oplossing voor het Palestijnse vraagstuk moest inhouden, "daarbij inbegrepen de verwezenlijking van de wettige rechten van het Palestijnse volk". Bovendien spraken de opstellers zich uit voor deelname aan de conferentie van "de vertegenwoordigers van alle partijen die bij het conflict betrokken zijn, inclusief die van het Palestijnse volk". De Israëlische regering ziedde van woede. De zionistische leiders deden het voorkomen, alsof de beide grote mogendheden hadden besloten om Israël van de aardbodem weg te vagen en in de Verenigde Staten werkte de zionistische lobby op volle toeren om de Amerikaanse regering weer "op het rechte spoor" te brengen. Sadat, de belangrijkste Arabische tegenspeler aan het front met Israël, realiseerde zich de mislukking van zijn pro-Amerikaanse politiek. Sadat, die met het politieke succes van de Oktoberoorlog in de rug verklaard had dat de kaarten voor een vredesregeling zich voor 99% in Amerikaanse handen bevonden, werd de gevangene van zijn eigen politieke illusies.

De Verenigde Staten hechtten meer waarde aan hun strategische alliantie met Israël (en Iran), dan aan zijn relaties met de, nimmer geheel stabiel geachte, Arabische regimes.

Sadat zag zijn regime van alle kanten Voor een werkelijke vrede is allereerst nodig, dat de Israëlische samenleving wordt verlost van haar - door het zionistische establishment opgedrongen - zelfverniëtigende aanspraak op heel Palestina en dat de Palestijnse claim op een onafhankelijke nationale staat in Palestina wordt gehonoreerd. Daartoe moet nu en zonder aarzeling zoveel mogelijk druk op de Israëlische regering worden uitgeoefend, van binnen Israël en vanuit de Westerse wereld.

Rob Berkman.

Nog steeds heeft de Nederlandse regering geen afwijzend standpunt ingenomen met betrekking tot het in productie nemen en op Nederlands grondgebied stationeren van de Neutronen-Bom. De CDA/VVD-regering heeft het standpunt van de vorige regering overgenomen om in overleg met de overige NAVO-landen tot een beslissing te komen. Hiertegen is stelling genomen door allen, die tegen de Neutronen-Bom zijn. Kruisinga moet zich niet onder druk laten zetten door onze andere NAVO-partners, maar de mening van de vele Nederlanders die de petitie hebben ondertekend, overbrengen. De Neutronen-Bom mag hier niet komen.

Daarom wordt op zondag 19 maart a.s. door het Initiatiefcomité een demonstratie en manifestatie tegen de N-Bom georganiseerd, in Amsterdam (Jaap Edenhal).

forum

Voorafgaand aan deze demonstratie wordt in Amsterdam op 18 maart een internationaal forum gehouden tegen de N-Bom. Uit alle landen van de wereld zullen naar schatting zo'n 400 afgevaardigden komen, om daar ervaringen uit te wisselen.

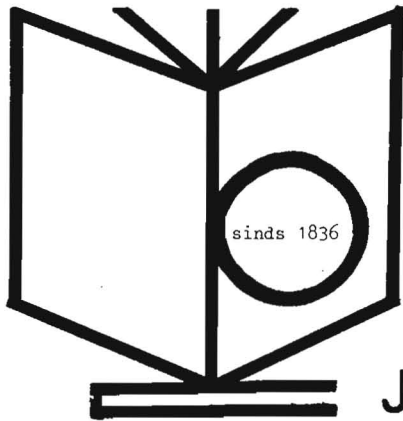
Dat juist Nederland dit forum organiseert, is niet toevallig. De omvang van de volkspetitie en de overige activiteiten tegen de N-Bom hebben hier een dusdanige omvang aangenomen, dat het zelfs verontrustend teweeg brengt tot in het hoofdkwartier van de NAVO. Op dit moment zijn er meer dan 750.000 (!) handtekeningen opgehaald. Iets wat voor Nederlandse begrippen ongekend is. Maar ook vanwege de strategische ligging van Nederland is het te verklaren dat het internationale forum hier in Amsterdam plaatsvindt. Naast stationering in West-Duitsland moet er minstens één ander land in Europa zijn, die de N-Bom op zijn grondgebied neemt. Nederland is hiervoor strategisch het aantrekkelijkst.

Bij steeds meer mensen groeit het inzicht, dat de productie van de N-Bom tegengehouden kan worden. De activiteiten in het weekend van 18/19 maart a.s. zullen hieraan een belangrijke bijdrage kunnen leveren.

P. de V.

brinkman's

boekhandel

Jodenbreestraat 23 - kamer 2386
Amsterdam - Tel.: 020 - 525 4024

Ian Steedman - Marx after Sraffa

The book argues that the retention of Marx's value-magnitude analysis is a major fetter on the development of a materialist account of capitalist societies. It ends with a sketch of a new framework for Marxist political economy henceforward. This work will excite the widest discussion among economists everywhere. Marx after Sraffa is likely to be a landmark in the subject.

New Left Books 1977 prijs ca. f 42,05

Carchedi - On the economic identification of social classes

In het januari nummer van Rostra is reeds een uitvoerige beschrijving van dit boek opgenomen, alsmede een interview met de auteur. Toch nog even ter informatie: de uitgever is "Routledge and Kegan Paul", verschenen in 1977, prijs f26,70

Kastelein - Groei naar een industriële samenleving

Het eerste boek onder deze titel verscheen in 1969, waarna er nog een aantal ongewijzigde herdrukken zijn verschenen. De nieuwste uitgave is echter behoorlijk gewijzigd. Het boek is geschikt voor studenten die sociale- en economische geschiedenis in hun studiepakket hebben opgenomen.

Wolters Noordhof 1977 prijs f 39,00

Malinvaud - Lectures on Micro-economic Theory

The aim of this book is to help towards the understanding of micro-economic theory, particularly where it concerns general economic equilibrium. The structure of the theory as well as the motivation are being dealt with, but only passing remarks about its practical relevance or about the precepts that have been deduced from it for applied economics have been made.

North Holland 1977 prijs ca. f 52,00

EKONOMIE
GEOGRAFIE
PLANOLOGIE
SOCIOLOGIE